МАЛА (ГОРЊА) ЦРКВА У ДОЛОВУ

Публикацију издаје Дом културе „25. мај“ Долово

поводом обележавања 125 година

завршетка и освештања

МАЛЕ (ГОРЊЕ) ЦРКВЕ У ДОЛОВУ

Аутори

Мр Драгојла Живанов, историчар уметности

Спасоје Милошевић, протојереј

Уредник

Жаклина Мијалковић

Стручни сарадници

Станка Барајић

Дејан Барајић

Душан Н. Павловић

Издавач

Дом културе „25. мај“ Долово

Штампарија „Артија“

Тираж

500

Долово, 2013

Штампање монографије омогућио Град Панчево

МАЛА (ГОРЊА) ЦРКВА У ДОЛОВУ

Долово, 2013.

Ова монографија представља покушај да све важне тренутке из живота једне парохије Српске православне цркве сачувамо од заборава. Православна традиција је дубоко укорењена у срцима локалног становништва, па тако и храм који се налази у Долову и који има преко једног века. Са зидањем на темељима многостарије цркве, што само сведочи о православном духу староседелаца. Међутим, Мала црква у Долову доживела је кроз своју историју постојања, како добре и блиставе тренутке тако и лошедане. Раздобље од саме изградње, преко запостављања храма па све до блиставе обнове, која је величанственом храму вратила стари сјај, бавићемо се у овом кратком излагању.

протојереј Спасоје Милошевић
свештеник Мале цркве

ДОЛОВО

На удаљености од 21 km источно од Панчева на ободу Делиблатске пешчаре (Европске сахаре) налази се село Долово. Назив места потиче од бројних долова на којима је село изграђено. У прошлости име је гласило Долови. Овакво име се помиње 1660. године у два извора, у Пећком катастигу и код турског путописца Евлије Челебије.[1] На том свом првом путовању Челебија наводи Долово као осамдесето коначиште. [2] Назив Долови појављује се и на печату школског одбора пред крај XIX века "Школски одбор Долови." [3] Угарска власт променила му је име и дала назив Kyraly-Tava. Овом акту угарских власти енергично су се успротивили мештани и познато је да су општински представници враћали службена акта достављена под овим именом с напоменом "непознато". На мађарским картама означено је под именом Долова.[4]

Нема сигурних података када је Долово поново насељено. На мапи Клавдија Мерција сачињеној по налогу принца Евгенија Савојског 1723-25. под насловом "Banatus temesientis", ова општина је забележена под садашњим именом као опустошена и која већ више не постоји.[5] Новије насељавање било је 23. септембра 1745. године, те се на мапи Гриселинија налази у 1776. години и ово село као насељено.[6]

---

[1] Д. Ј. Поповић, *О Банату и становништву Баната у XVII веку*, Гласник Историјског друштва у Новом Саду, Сремски Карловци 1931, књ. IV, св. 2, 194 -220, 199; Д. Ј. Поповић, *Срби у Банату до краја осамнаестог века. историја насеља и становништва*, Београд 1955, 107; М. Ратковић, *Долово*, Зборник Матице српске за природне науке 57, Нови Сад 1979, 231-249; Ј. Ердељановић, *Срби у Банату*, Нови Сад 1992, 79-85;

[2] Том приликом забележени су: прота Маринко, Савко Кадијић, Живко Жамац, Скаја Скокнић, поп Сретко и његов отац Павле.

[3] М. Ратковић, *Долово*, Зборник Матице српске за природне науке 57, Нови Сад 1979, 231; Д. Поповић, Ж.Сечански, *Грађа за историју насеља у Војводини од 1695-1796*, Историјско друштво у Новом Саду, Нови Сад 1936, 76-77.

[4] Исти, *нав. дело*, 235.

[5] Податак преузет из Хронологије Мале цркве у Долову из 1905, коју је водио свештеник Михаило Ракић.

[6] Хронологија Мале цркве, белешка проте Михаила Ракића. С. Пецињачки, *Панчевачки дистрикт 1717-1773*, Нови Сад 1985, 126, 25.; И. Тошић, *Школа у Долову 1772-1997*, Долово 1997,17.

Постанак садашњег Долова везан је за оснивање Банатске војне границе из 1764. када је од стране Ратног савета Аустрије територија атара Долова уврштена у колонизацију.[7] Највећи број досељених фамилија потиче из развојачене потиско-поморишке границе, већином из подручја Мориша, али нису колонизовани из овог подручја непосредно. Прво су били насељени у уском граничном појасу насеља поред Тамиша и Дунава, из Јабуке, Панчева, Омољице [8] и Брестовца. Село је изграђивано под директивама граничарске војне власти, те је тако добило особине граничарског панонског типа села. [9] Октобра 1770. Долово насељавају Срби из Гаја, Дубовца и Сакула, они грађани који су одбили да буду граничари. У исто време (1765-1767) аустријска власт у Банат насељава и прве Румуне, мање у Панчеву а више у Банатском Новом Селу. После 1773. године и у друга места.

Долово је, по причању најстаријих људи и по предању, било прво насељено према Мраморку, источно од данашњег села, и то у земуницама. Од 1760. и даље зидала се државна зграда бр. 1, где је сад парохијски стан. Куће су се почеле зидати у ред у једну улицу и разбацано тамо-амо, са неколико сувача. Године 1773. Долово је имало 325 домова. Од 1790. почеле су се зидати куће и на другој страни долине (главне), где је сад центар села. Село је у први мах бројало 60 кућа са 300-400 душа. Данас место Долово заузима простор од 3 квадратна километра, са око 7.000 становника.[10]

[7] Ф. Милекер, *Историја Банатске војне границе 1764-1873*, Панчево 1926, 90.
[8] Са досељеницима из Омољице стигли су и свештеници Дамјан Поповић, Павле Срећков и Никола Поповић. У Долово је стигао и свештеник Никола Милишевић родом из Смедерева. Архив "Б" 45/1767.
[9] М. Ратковић, *нав. дело*, 235-236.
[10] Ј. Ердељановић, *Срби у Банату*, Нови Сад 1992, 80.

Изглед Мале цркве пре почетка обнове

ГОРЊА (МАЛА) ЦРКВА

посвећена Преносу моштију Светог Николе

АРХИТЕКТУРА

Горња (Мала) црква саграђена је у неокласичном стилу на месту старе цркве. [11] Прву цркву у Долову сазидали су први доловачки насељеници од набоја и освештали 23. септембра 1765. у време темишварског Епископа Викентија Јовановића. У изградњи цркве нису учествовали досељеници из Старчева.[12] Због њене трошности а и наредбе епархијске управе од 23. фебруара 1877. проглашена је опасном и "неспособном" за богослужење, када је и затворена. Из цркве је тада изнет Антиминс и пренесен у старо школско здање, у којем се обављало богослужење. [13]

На расписани конкурс за зидање нове цркве у пролеће 1882. поднета су два плана, Франца Брандајза, неимара из Вршца и Динока, неимара из Кањиже.[14]

Зидање нове цркве започето је 9. маја 1886. и две године касније 1888. завршено према плану Франца Брандајза и под зидарским надзором Фердинанда Германа, неимара из Панчева. За тај надзор Доловачка општина је Герману платила 1000 форинти аустријске вредности.[15] Црква је за материјал неопходан за зидање (креч, цигле и песак) потрошила нешто преко 20.000 форинти аустријске вредности. Приликом зидања у темељ цркве узидан је следећи натпис: [16]

---

[11] Црква се налази на брегу. Назив овој цркви води порекло од положаја као и времена настанка и њене величине.

[12] Они су имали свог калуђера из Војловице, који је одржавао богослужења прво у гостионици а касније у богомољи саграђеној од дасака. АСАНУК, ПМА "Б" 34/1769; Ј. Ердељановић, *Срби у Банату*, Нови Сад 1992, 82; И. Тошић, *Школа у Долову 1772-1997*, Долово 1997, 17.

[13] *Белешке Жике Стефановића*, стр. 1

[14] Податак преузет из црквене архиве.

[15] Податак преузет из црквене архиве

[16] *Белешке Жике Стефановића*, стр. 1. Препис текста у наведеној графији урадио Драган Ристић, рођ. у Пећи супруг Соње Верзио из Долова. Д. Живанов, *Неколико прилога о Малој (Горњој) цркви у Долову*, Свеске Друштва историчара уметности Србије 14, Београд 1983, 82-84.

Во има отца, и сына, и сватагѡ Дѹха основаса сїа церков вь славѹ Божїю и вь чест и памать сватагѡ отца нашегѡ Нїкоаа, архїепископа мїраикїйскаго чѹдотворца, лѣта Господна хиладѹ осам стотина осамдесеть шестогѫ (1886), мѣсеца маїа дне 9 при благополѹчномь владанїю всепресвѣтѣишег и державногѫ Імператора и крала нашег Франца Іосифа первагѡ при сватѣишемѫ Патрїарсѣ нашемѫ Германѣ (Анѣелиѣ) (столица se епископска удова) при епископскомѫ мѣстоблюстителю Нектарию Димитрїевичѹ, Архимандритѹ общежителногь Манастира Месичѫа и при окрѹжномѫ Протопресвитерѹ Александрѹ Стоадиновичьѹ. Извршитель освашенїа темела ове цркве быст ерей Сава Коларски, парохоместни и наместникѫ.

Изглед иконостаса

Освештање цркве обавио је 2. јуна 1888. војловачки архимандрит Фотије Јорговић.[17]

Црква у основи је једнобродна грађевина са полукружним олтарским простором и благо наглашеним певничким просторима. Западна фасада је једноставније форме, портал уоквирују два пиластра, по један са сваке стране. Горњи део врата је полукружан, изнад је прозор са два слепа прозора, троугаони тимпанон и звоник са пиластрима. Кубе је барокно као и на Великој цркви. Северна и јужна фасада имају два испада, јонске пиластре, прозоре и портал са степенастим тимпаном.[18]

ОЛТАРСКА ПРЕГРАДА - ИКОНОСТАС

По завршеном зидању цркве приступило се одмах расписивању лицитације за унутрашње опремање црквеног здања. [19] На првом месту је била сликарска и златарска израда иконостаса, јер је стари иконостас био врло трошан. Тако се за израду иконостаса пријављују Карл Вагнер из Арада, Стева Којић из Кикинде и Душан Алексић из Арада.[20] Једино је од њих Душан Алексић поднео скицу, али како она није одговарала лицитација је поништена и одложена.[21] Наредна лицитација је одложена за месец дана јер се у међувремену са скицом за иконостас и са два предлога појавио професор београдске Велике школе Драгутин С. Милутиновић. По првом предлогу дрворезбарски и позлатарски рад на храстовом дрвету коштао би 5000 форинти, а по истој скици на меканом липовом дрвету 5950 форинти. Овај посао је до даљег одложен из разлога што су чланови доловачке

[17] Хронологија Мале цркве, 1905, 26.
[18] Црква је грађена од печене цигле, дужине 29 m, ширине 12 m, висина лађе 15 m, висина торња од темеља 40 m.
[19] Податак преузет из црквене архиве.
[20] Записник црквене скупштине одржане у Долову 22. II 1889, 21. Вагнер је тражио за израду 4000 форинти и попустом од 700 форинти; Којић 3000 форинти и попустом од 50 форинти и Алексић 5000 форинти и попустом од 2600 форинти.
[21] Податак преузет из црквене архиве.

Црквене општине имали различита мишљења,[22] а поред Милутиновићевог пристигли су и планови Лудвига Тауша из Новог Сада и Лазе Јанића из Књаза.[23]

Ипак, прихваћен је план Драгутина С. Милутиновића са наградом од 700 форинти.[24] Посао око извођења и постављања иконостаса био је поверен Којићу и Новаковићу из Велике Кикинде са попустом од 40 1/4 % од укупне цене иконостаса 5000 форинти. [25]

Драгутин С. Милутиновић, по професији инжењер, као професор на архитектонском одсеку Велике школе у Београду дао је нацрте за приватне зграде и више цркава и иконостаса.[26] По његовим нацртима израђени су 1890. иконостас цркве Св. Георгија у Новом Саду и 1891. иконостас Мале цркве у Долову. Милутиновићев је и нацрт за цркву у Смедереву који није извршен.[27]

Олтарска преграда израђена је у духу схватања и мишљења самог Драгутина С. Милутиновића и архитекте Михаила Валтровића о иконостасима. Њихов став о иконостасу новосадске цркве изнет у часопису Застава из 1889. године односи се на то да иконостас треба да има само четири престоне иконе, а не неколико зона на два – три спрата. Затим треба да буде израђен од мермера и то у разним бојама са позлатом, у византијском стилу.[28]

Милутиновић се делимично придржава изнетог става на овом доловачком иконостасу. Иконостас је дрвена преграда са једноставном орнаментиком у неовизантијском стилу. Строго се поштује симетрија и користи исти мотив који се непрестано понавља. У доњем делу иконостаса у пољима изнад царских, северних и јужних двери, декорација је у виду великих храстових листова и малих са посувраћеним латицама. Флорални мотив, који се такође непрестано понавља, заступљен је у горњем делу иконостаса. Врх иконостаса се завршава малим

[22] Већина чланова није могла да прихвати стил по којем је био урађен план од Драгутина Милутиновића, а и из разлога што није у целини био довршен. Други чланови су, пак, желели да се набави план у стилу као што је иконостас панчевачке Успенске цркве.
[23] Записник црквене скупштине, од 2. децембра 1890, бр. 80.
[24] Одлуке са седница епархијског одбора у Вршцу од 26. новембра /8. децембра/ 1891. године. (Арх. бр. 1012/1013 од II 174.) и 23. јуна/5 јула 1892 (арх. бр. 331/332 од II 123).
[25] Податак преузет из црквене архиве.
[26] С. Богдановић, *Михаило Валтровић и Драгутин Милутиновић као истраживачи српских старина*, у: Излози српског ученог друштва. Истраживања српске средњовековне уметности 1871-1884, Галерија САНУ , 34, Београд 1978.
[27] Н. Несторовић, *Грађевине и архитектура у Београду прошлог столећа*, Београд 1937, 62-66.
[28] *Застава*, 27, Нови Сад 1889.

Царске двери

крстовима, чији су краци расцветани. Високо изнад парапета налазе се престоне иконе. Постављене су у обичне рамове окачене на иконостасу. Над дверима су линете са сценама из јеванђеља, док је у другој зони седам композиција из циклуса Великих празника. У највишој зони у линети је композиција Св. Тројица. Иконостас се завршава крстом.

СЛИКАРСТВО ИКОНОСТАСА

Доловци су желели одмах по завршетку зидања цркве да поруче иконе за нови иконостас, међутим до времена поруџбине икона прошло је пет година. У то време у Новом Саду иконе за цркву у Чуругу ради сликар Ђорђе Крстић, код којег заинтересовани Доловци одлазе да погледају иконе и разговарају око сликања иконостаса. Конкурс за сликање икона расписан је 1894. и на њега се јављају сликари Стеван Тодоровић из Београда, Анастас Боцарић из Загреба, Никола Димшић из Новог Сада и Антон Штурм из Рајхенауа.[29] Једино је слику поднео Димшић, док су Тодоровић и Штурм обећали да ће учинити у најкраћем року. За сликање иконостаса заинтересовао се и Урош Предић, саопштивши председнику Црквене општине да је намеран "рефлектовати на сликање иконостаса".[30]

Те исте године јуна месеца јавља се у оно време већ чувени сликар Паја Јовановић са "жељом у домовини својој један сликарски рад на иконостасу оставити." Два месеца после тога у Долову је сачињен, једногласно усвојен и потписан уговор са Пајом Јовановићем.[31] Није познато када су иконе по уговору морале бити готове, али је сигурно да их је требало завршити пре краја 1896. године. [32] Време од склапања уговора са доловачком Црквеном општином па до краја 1896, Паја Јовановић је користио за сликање композиције Сеоба Срба под Арсенијем III Чарнојевићем. Сликање икона није започео ни августа 1897. те се доловачка Црквена општина поново појављује са својим захтевом код Пајиног оца

[29] Записник ... од 16/28 фебруара 1894, стр. 67, бр. 1.
[30] Записник .... од 4/16 августа 1894, бр. 15, стр. 92.
[31] Записник.. од 4/16 августа 1894, стр. 107, бр. 52. Потврда са седнице епархијског одбора у Вршцу од 23. августа 1894. године, арх. бр. Е 798 II 295; Српски Сион за 1894, бр. 27, 427.
[32] Уговори се шаљу на одобрење Вршачкој конзисторији, тако да у црквеној архиви оригинал није нађен.

Паја Јовановић - "Васкрсење Христово"

Паја Јовановић : Исус Христос и Јован Крститељ - престоне иконе

Паја Јовановић : Богородица са Христом и Свети Никола - престоне иконе

Паја Јовановић :Улазак у Јерусалим

Паја Јовановић : Рођење Христово

Стевана Јовановића. Паја је у међувремену обилазио фрушкогорске манастире са Иларионом Руварцем и у своме атељеу у Бечу правио скице за композицију Сеоба Срба, припреману за Миленијумску изложбу у Будимпешти. Прва партија икона за Малу цркву у Долову била је готова тек децембра текуће 1897. године. О томе их је известио Пајин отац и позвао изасланике Црквене општине да урађене иконе прегледају. Све иконе су коначно биле завршене маја 1898. [33] а освећење иконостаса обављено 13. (25) септембра 1898. године.[34] Паја Јовановић ја за иконостас насликао укупно 19 икона и 4 медаљона на царским дверима.

Високо изнад парапета, у коме нема икона, смештене су престоне иконе *Свети Никола*, *Богородица са Христом*, *Исус Христос* и *Свети Јован Крститељ*. Њих одликује сув цртеж, чврста конструкција и посна палета. На икони Светог Николе присутна је материјализација са брижљиво дорађеним детаљима. У позадини је насликан морски пејзаж са једрењаком. Свети Никола стоји на обали, за разлику од Светог Николе у Саборној цркви у Новом Саду, који стоји на таласима. Ово сликање пејзажа у позадини на иконама започето овде, наставиће се и биће присутно на иконостасу новосадске Саборне цркве. На овим престоним иконама у Малој цркви, светитељски ликови немају ону укоченост карактеристичну за византијско сликарство. Везе са тим византијским сликарством имају једино преко златне позадине ореола око светитељских глава и натписа изнад Светог Николе и икони Богородице са Христом на Богородичином трону. На престоној икони Богородица са Христом, и то на лику Богородице присутна је брижљива моделација са портретским обележјима. [35] Ово не изненађује када се узме и има у виду чињеница да је у лику Дечанског у карловачкој Саборној цркви приказан Патријарх Георгије Бранковић.

У зони Великих Празника су композиције *Вазнесење*, *Сретење*, *Рођење*, *Васкрсење*, *Крштење*, *Силазак Светог Духа* и *Преображење*. На тим иконама до изражаја је дошла сликарева способност у композицији и цртежу. Композиције Сретење, Рођење, Крштење и Силазак Светог Духа, имају истоветну сликану

[33] М. Косовац, *Српска православна митрополија карловачка за 1905*, Сремски Карловци 1910, Долово, 562-564. Наводи да су иконе биле завршене 1901. године.
[34] *Српски сион*, VIII, бр. 36, Сремски Карловци 1898, стр. 584.
[35] Овде је у питању лик Пајине веренице (супруге) из Панчева.

декорацију за разлику од осталих икона. У горњем делу насликан је обрис неке грађевине, који донекле одговара једино радњи Сретења и Силаска Светог Духа. Ове четири иконе имале су посебну, другачију судбину од наручених икона за иконостас. "Четири слике које су требале по плану бити високе 2,12 m, урађене су само 1,12 m". До грешке је дошло приликом преписивања уговора. Како су биле један метар краће од осталих икона, било је решено да се та разлика у висини надокнади да би "симетрији одговарале".[36]

Јовановићево црквено сликарство настаје после 1895. године, у време када су се у Србији већ увелико смириле полемике вођене око суштине "православности" у сликарству. Та полемика вођена између Стеве Тодоровића и Ђорђа Малетића са једне стране и Михаила Валтровића и Ђорђа Крстића са друге, која је трајала две године и узбуркала културну јавност, није скоро никаквог трага оставила на Јовановићево црквено сликарство. Његов доловачки иконостас у целини у композицији и цртежу носи све одлике занатског мајсторства.

ЗИДНА ДЕКОРАЦИЈА

Унутрашњост ове цркве украшава и зидна декорација изведена пре сликања иконостаса. У пролеће 1893. решено је било да се осликају унутрашњи зидови новоподигнуте цркве. Стога председник Црквене општине ступа у преговоре са фреско сликарем Едуардом Клајном из Панчева.[37] По склопљеном уговору и према нацрту за сликање, из једног документа види се да је "зидове требало малати восковом бојом, а икону *Саваота* над олтаром и четири иконе на црквеним зидовима у масној боји." [38] Овај сликар из Беча јавља се први пут у Панчеву 1881. када слика таваницу и бочне сводове у свечаној сали Светосавског дома.[39] Пре склапања уговора о послу са доловачком Црквеном општином извео је зидну декорацију српске православне цркве Успења у Перлезу 1891/92. Едуард Клајн се у Долову јавља са помагачем, сликаром Антоном Штурмом из Рајхенауа. Штурм је

[36] Записник .... од 7/19 јуна 1898, стр. 271, бр. 30.
[37] Записник ... од 12. маја 1893, стр. 128, бр. 56
[38] Е 872/ II 167/ 8.
[39] Е 872/ II 167

извео свих осам зидних композиција као и медаљоне са Јеванђелистима, док се Клајну може приписати зидна декорација.[40] Сликање је започето у јесен, октобра месеца 1893, да би због лоших временских прилика било прекинуто новембра [41] и поново настављено и завршено у пролеће, крајем априла 1894. године.[42]

Сви сводови цркве прекривени су уљаним зидним сликама. У олтару на врху приказан је *Свети Дух* окружен медаљонима са *Јеванђелистима* и њиховим симболима. Изнад северног прозора приказан је Јеванђелист Јован, изнад јужног прозора Јеванђелист Матеј, а медаљони са Марком и Луком налазе се на простору између ова два медаљона.

На своду над солејом налазе се композиције *Мироносице на Христовом гробу* и *Анђео показује пастирима звезду*; на другом травеју *Христос благосиља децу* и *Христос међу фарисејима*; на трећем *Пренос моштију Светог Николе* и *Свети Никола спасава осуђеног на смрт*; на четвртом су композиције *Милостиви Самарићанин* и *Христос васкрсава Хананејкину кћер*; на своду петог травеја, изнад хора сликани су симболи хришћанства: крст, трикиријум, мачеви, рипиде, митре, гранчице палме, све изукрштано.

Композиције су пуне динамике и гестова док су пропорције фигура складне и с добрим скраћењима. Прилична пажња је посвећена сликању детаља и амбијенту у којем се радња одвија. Колорит је јасан и изражајан.[43]

ХРИСТОВ ГРОБ

У црквени сликани амбијент треба укључити још и Христов гроб. Нацрта за израду Христовог гроба било је више. Њих су поднели предузимач Сергије Николић из Велике Кикинде[44] и Лудвиг Тауш из Новог Сада.[45]После неодлучности

[40] Из писма које је Клајн упутио Доловцима и на основу његових радова у банату, односно Панчеву и Перлезу.
[41] Записник ..., од октобра 1893, 48, бр. 82.
[42] Рачун на примљених 1100 гулдена аустријске вредности, у Долову 1. маја 1894.
[43] Сликари и конзерватори Душан Нонин и Петар Балабановић, извршили су чишћење четири Јеванђелиста и Голуба на своду олтара, док су даљи рад између Јеванђелиста и оштећених места препустили молерима. Остале композиције су пресликане.
[44] По цени од 550 форинти за дрворезбарски, позлатарски и сликарски рад.
[45] По цени од 540 форинти.

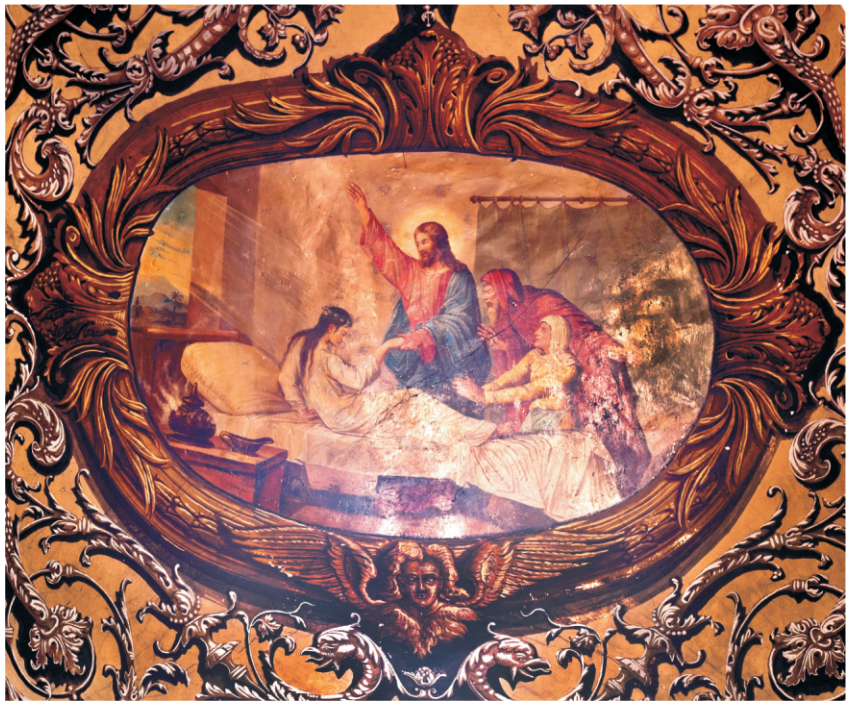

Едуард Клајн : Христос васкрсава Хананејкину кћер

Едуард Клајн : Јеванђелисти

Христов гроб

чланова Црквене општине коме понудити прављење Христовог гроба, јер се и професор Драгутин С. Милутиновић понудио да бесплатно уради план, [46] посао је припао Лудвигу Таушу из Новог Сада.[47]

Распоред сликаних медаљона на Христовом гробу је следећи: у парапету су сцене *Полагање у гроб* и *Марта пере ноге Христу*. У доњој зони *Шибање Христа*, *Вероника приноси убрус*, *Извођење Христа пред суд*, *Ношење крста*. У горњој првој зони налазе се медаљони: *Јудин пољубац*, *Богородица*, *Распеће, Јован Богослов* и *Молитва у Гетсиманском врту*.

Сликани медаљони на Христовом гробу стилски одударају од медаљона са Јеванђелистима на царским дверима и тешко би се могли приписати сликару иконостаса Паји Јовановићу.

ПОЈЕДИНАЧНЕ ИКОНЕ

У канцеларији Црквене општине Мале цркве чувају се две престоне иконе *Богородица са Христом* и *Исус Христос*. Претпоставља се да су оне припадале првобитној иконостасној прегради најстарије цркве у Долову. На иконама су нимбови од сребра. Заједно са друге две иконе *Свети Никола* и *Свети Јован Претеча* чиниле су ред престоних икона. [48]

На основу стилске анализе са познатим радовима сликара Георгија Мишковића, претпоставља се да су наведене иконе његово сликарско дело. Архивска грађа која би то потврдила на жалост није сачувана. За сликара Георгија Мишковића претпоставља се да је рођен у Панчеву.[49] На основу архивске грађе утврђено је да је живео и деловао као сликар од 1764. до 1795. у Панчеву. У стручној литератури Георгију Мишковићу је приписан велики број икона сликаних за цркве у јужном Банату.

[46] Податак преузет из црквене архиве.

[47] Како Христов гроб није на време био урађен Лудвиг Тауш из Новог Сада је уместо погођене цене од 550 форинти тражио да о свом трошку до Панчева пребаци и за 400 форинти постави Христов гроб.

[48] Д. Живанов, *Иконе Банатске епархије*, Нови Сад 2002, 20-21, кат. 96 и 99. Иконе се данас чувају у Владичанском двору у Вршцу, а преузете су реверсом од Мале цркве у Долову.

[49] Сачуваних биографских података о његовом рођењу и школовању нема. Познат је као сарадник Стефана Тенецког са којим ради у кратком временском периоду у најпознатијим сремским црквама, манастиру Беочин, Старом Сланкамену, Сремским Карловцима (Доња црква) и Шатринцима. П. Васић, *Уметничка топографија Новог Сада*, Панчево 1989, 161.

Георгије Мишковић :
Богородица са Христом

Георгије Мишковић :
Исус Христос

Георгије Мишковић :
Свети Јован Претеча

Георгије Мишковић :
Свети Никола Чудотворац

Јован Поповић :
Пренос Моштију Светог Николе

Непознати иконописац :
Свети Георгије на коњу

Јован Поповић :
Сава Коларски , свештеник у Долову

Јован Поповић :
Филип Поповић, свештеник у Долову

На основу стилске анализе иконе припадају зрелој фази Мишковићевог опуса и сврставају се у ред бољих уметничких остварења друге половине 18. века.[50] Поједини истраживачи за време настанка икона прве цркве наводе 1784. годину. Имајући у виду да је црква подигнута 1765. и да је реч о престоним иконама неопходним за богослужење, треба померити време њиховог настанка, дакле пре 1784. године.[51]

У канцеларији Црквене општине налази се икона *Свети Сава* сликана уљем на платну кашираном на даску. Њен аутор је Јован Поповић. По свој прилици икона је, као и два портрета свештеника из Долова *Саве Коларског* и *Филипа Поповића*, такође рад сликара Јована Поповића настала у време сликања иконостаса Велике цркве.

Појединачне иконе, њихов већи број, налазе се у самом храму. Занимљива је *Богородица Бездинска,* коју је насликао Георгије Мишковић. Испод композиције исписан је текст молитве и време настанка иконе, 1784. година. Приличан број икона насликан је током 19. века. Тако је у ктиторском запису датирана икона *Свети Георгије и Свети Јован Крститељ* 1855. На основу једне признанице сазнајемо да је и Петар Драгић, такође панчевачки сликар, за ову цркву радио иконе *Свети Никола* и *Крштење Господње* 1887. Низ других икона насликали су сликари чија нам имена нису позната.

Збирка Банатске епархије у Вршцу пореклом из Мале цркве у Долову садржи укупно шеснаест икона. Поред две престоне овој групи припадају иконе настале крајем 18. и током 19. века. Из времена настанка првог иконостаса је икона *Свети Георгије на коњу* могући рад Георгија Мишковића. Непознатим иконописцима са краја 18. века припадају две иконе *Силазак Светог Духа* и *Свети Арханђел Михаило*. Почетком 19. века настале су иконе: *Рођење Христово, Обрезање Христово, Крштење Христово, Сретење Христово* и *Ваведење Богородице*, у првој половини *Распеће Христово* и *Свети Сава архиепископ српски*, средином века *Свети Георгије и Свети Димитрије* и *Свети Алимпије*

[50] М.Лесек, *Делови иконостаса старе горње (Мале) цркве у Долову*, Банатски весник, лист Банатске епархије, бр. 3-4, Вршац 2000.
[51] Година настанка престоних икона изведена је на основу датиране иконе *Богородица Бездинска* која се чува у цркви.

столпник, у другој половини *Свети Никола* и *Архиђакон Стефан* и крајем века *Свети Никола, Света Параскева, Свети Пророк Илија*. Овој групи припада и храмовна икона *Пренос моштију Светог Николе*, рад Јована Поповића, знаметиног српског сликара родом из Опова. Настала је у време сликања иконостаса Велике (Горње) цркве 1853-1855.

Иконе преузете за Банатску епархију са циљем да се у манастиру Месићу излажу, после конзервације и рестаурације обављене у Галерији Матице српске у Новом Саду враћене су Епархији у Вршац. Две престоне иконе рад Георгија Мишковића *Свети Никола* и *Свети Јован Претеча* и неколико појединачних било је изложено на изложбама *Иконе Банатске епархије* у Галерији Матице српске и Галерији Српске академије наука и уметности у Београду током 2002. године.

РАСПОРЕД ИКОНА НА ИКОНОСТАСУ

Престоне иконе:

1.Свети Никола

2. Богородица са Христом

3. Исус Христос

4. Јован Претеча

Иконе су рађене у уљу на платну, величине 180x74 cm

Двери:

5. Архиђакон Стефан (северне) (44x27 cm)

6. Благовести са Јеванђелистима (царске) (вел. 44x15 cm) и (30x30 cm)

7. Арханђел Гаврило (јужне) (44x27 cm)

8. Улазак у Јерусалим (изнад царских двери) (вел. 52x80 cm)

9. Тајна вечера (изнад царских двери) (вел. 68x26 cm)

10. Усековање Јована Крститеља (изнад јужних двери) (вел. 52x80 cm)

Празничне иконе:

11. Преображење (180x100 cm)

12. Сретење (180x75 cm)

13. Рођење (180x75 cm)

14. Васкрсење

15. Крштење (180x75 cm)

16. Силазак Св.Духа (180x75 cm)

17. Вазнесење (180x100 cm)

18. Света Тројица

19. Распеће

Епископски престо:

20. Свети Сава (103x42 cm)

Богородичин престо:

21. Богородица са Христом (122x42 cm)

ХРИСТОВ ГРОБ

Прва зона:

1. Јудин пољубац (23x17 cm)

2. Богородица (17x13 cm)

3. Јован Богослов (17x13 cm)

4. Молитва у Гетсиманском врту (23x17 cm)

Друга зона:

5. Шибање Христа (23x17 cm)

6. Вероника приноси убрус (23x17 cm)

7. Извођење Христа пред суд (23x17 cm)

8. Ношење крста (23x17 cm)

Парапет:

9. Полагање Христа у гроб (32x41 cm)

10. Марта пере ноге Христу (32x41 cm)

ПАРОХИЈСКО СВЕШТЕНСТВО

Према попису проте Михаила Ракића.

Редни број	Презиме и име	чин	Служио за време од-до	Примедба
1	Марковић Георгије	јереј	умро 15. новембра 1795	
2	Поповић Николај, отац	јереј	умро 15. новембра 1796	
3	Поповић Матеја	протопрезвитер	1794-1815	
4	Поповић Христифор,син	јереј	умро 12. априла 1815	
5	Поповић Јован, унук	јереј	умро 26. јула 1815	
6	Теодоровић Димитрије	јереј	1808-1849	прозвани "Баја" умро је у Бавништу
7	Павлов Живан "Јаношев"	јереј	1815-1831	1821 год. суспендован због неке тешке кривице
8	Докић Максим	јереј	1815-1831	родом је из Бавништа
9	Радановић Димитрије	јереј	1832-1838	
10	Мишковић Симеон	јереј	1835-1851	
11	Атанацковић Мојсеј	јереј	1838-1840	
12	Поповић Филип, праунук	јереј	умро 23. јануара 1866	
13	Болгарић Стеван, отац	јереј	1840-1875	
14	Коларски Сава	јереј	1852-1892	родом из Делиблата
15	Мандровић Георгије	јереј	1860-872	
16	Болгарић Петар, син	јереј	1868-1899	родом из Долова
17	Никифоровић Симеон	капелан	1873-1886	родом из Великог Бечкерека
18	Ракић Михаило	протојереј	1887-1937	од 1887 до 1892 год. био капелан

				пок. Коларски Сави. **За његово време зидана је Мала црква**
19	Недељковић Павле	протонамесник	1900-1944	
20	Стојановић Милорад	јереј	1935-1945	од 1935-1937 био капелан Ракић Михаилу
21	Стојков Григорије	јереј	1945-1954	
22	Симин В. Славко	јереј	1945-1954	1. децембра 1954 прешао у I Парохију
23	игуман Милутин Вујић	администратор	1954-1963	
24	Арсенијевић Ђорђе	јереј	1964-1980	
25	Вукотић Михајло	јереј	1980-1982	
26	Рајић Милан	јереј	1982 -1. јула 1995	
27	Секулић Драган	јереј	1995-1996	
28	Милошевић Спасоје	протојереј	1996	прогнаник из Републике Српске Крајине, парохија Врличка (Книн)

ДОБРОТВОРИ

Васа Ђурђев

Велики добротвор Матице српске.

Васа Ђурђев родио се у Долову у Банату 22. септембра (4. октобра) 1853, па онде је и умро 12. (24) августа 1898. Свршио је само основне школе у свом родном месту. Био је економ а имао је лепо имање, али нажалост, није му се дало да дуго ужива то имање, јер је умро сразмерно млад, у 45. години свог века. Био је добар црквени појац, иначе по нарави благ, добар друг и пријатељ, шаљивчина и весељак у друштву. Пратио је наше народне ствари и потребе и радо се дружио с ученим људима. Много је читао, па му је тако и дошла идеја да, у своје име и у име своје жене, остави задужбину Матици српској. Завештач је имао у Матицу српску толико

Васа Ђурђев

поверења да је препустио њој, нек поближе одреди сврху његове задужбине. После његове смрти жена му Соса преудала се. Тестаментарно опоруком писаном 12. априла 1894. у Долову, Васа Ђурђев наређује да се оснује задужбина под именом Заклада Васе и Сосе Ђурђева из Долова. Ова се заклада има употребити искључиво на просветне сврхе српског православног народа. Основно Писмо је од 22. маја 1909. и садржи у себи све завештачеве жеље. Матица српска се обвезује да ће чисти приход задужбине употребљавати на српске просветне сврхе, па се онда наставља овако: "Како завештач у своме тестаменту није поближе означио, на које српске просветне цели да се приходи од његове закладе употребљавају, него је оставио Матици српској, да она то према српској народној потреби одреди, то се по решењу Књижевног Одбора, донесеног под бр. 182/К.О. ех. 1906. и Управног Одбора под бр. 362/У .О. ех. 1906. овим установљава, да ће се према цели матичиној приходи из задужбине Васе и Сосе Ђурђева употребљавати искључиво на књижевне цели српског народа". Откако је ова задужбина ступила у живот, већ је доста помоћи дала нашој књижевности. Кад је задужбина ступила у живот, њено имовно стање било је : 69 јутара земље, исправљено после на 74 јутра половина куће и готова новца К 35.700; крајем године 1921. било је, осим земље, К 137.919 а крајем 1926., осим земље, Дин 129,091.78.[52]

Из живота цркве /Летопис /

стр. 4

- Године 1872. дана 21. и 22. септембра свршена је деоба Срба и Романа у овој општини. Чланови Комисије били су од Срба Др. Светислав Касапиновић, адвокат из Панчева, окружни прота белоцркванског Лазар Стефановић, а од стране Романа Балножан, обрлајтн у пензији, прота Сима Димитријевић и Јован Бартоломеј.
- Године 1901. маја 9. походио је ово место и освештао иконостас ове зване Мале цркве Његово Високопреосвештенство Господин Гаврил Змејановић, Епископ Дијецезан. У свити Госп. Епископа беху окружни протопрезвитер Константин

[52] Љубомир Лотић, *Добротвори Матице српске и њихове задужбине*, У: Матица српска 1826 1926, Нови Сад 1927, 559-560.

Цијук, епархијски биљежник Јован Чудотировић, ђакон Корнелије Петровић, учитељ Ђура Брашован и епархијски фискал др Коста Хаџић.

стр. 6

- Црквене матице овог места основане су и датиране од године 1790.

- Парох старе цркве је протонамесник Петар Болгарић, који је рођен 27. октобра 1844. у Долову. 16. октобра 1868. рукоположен је за ђакона, а 17. октобра за презвитера, од блажене памети Епископа Емилијана Кенгелца. Декретом од 9. децембра 1875. потврђен је за пароха доловачког, 14. октобра 1876. изабран је за члана епарх. управе, како за члана епарх. конзисторије тако и за члана епарх. адм. одбора, и у исто време одликован црвеним појасом од Епископа Емилијана Кенгелца. Године 1892. пак постављен је од Епископа Нектарија Димитријевића за протонамесника. Исти је удов. Говори српски и немецки.

- Парох нове цркве јереј Михаило Ракић, рођен је 17. октобра 1862. год. у Вел. Бечкереку. Рукоположен је 29. септембра 1887. за ђакона а 1. октобра исте године за презвитера од покојног Епископа Нектарија Димитријевића. Године 1892. изабран је и потврђен за пароха доловског. Члан је епарх. управе те и адм. одбора. 12. маја 1901. године одликован је црвеним појасом од Њег. Високопре. Г. Епископа Гаврила Змејановића. Ожењен је. Говори српски, немецки и мађарски. Станује у парохијском дому бр. 1.

стр. 9

- Ова Црквена општина рукује са закладом покојног Васе Барајевца, негда трговца доловског, који је завештао 200 форинти на издржавање вероисповедне једне школе. Заклада је са светосавским прилозима до краја 1896. године с каматом нарасла на 541 форинти, 86 нов.

стр. 13

- Године 1894. маја 7. подигнута су нова звона на овдашњој Малој Светониколајевској цркви. Пре тога је обављено звонопосвећење од г. свештеника Петра Болгарића и Михаила Ракића, пароха овдашњих. Прво је тешко 120 кг, друго

353 кг, треће 620 кг а четврто 1210 кг. Први пут је зазвонило истог дана величанствено, звучно, хармонично. Звона су ливена у Шоприњу.

- Године 1904. априла 26. довршена је и подигнута нова гвоздена ограда код Мале цркве. Прибележио М. Новаковић, учитељ.

- 1891. год. октобра 6. Романи су дизали крст и јабуку на њиховој новој цркви.

стр. 14

- Нестор Барајевац умро је 27. децембра 1804. године. Уведен је у протокол умир. 487.

- Аксентије Максимовић, композитор и српски музичар, рођен је у Долову 18. фебруара 1844. године, а умро у Прагу. Родитељи Василије и Екатерина.

- Звона код Велике цркве била су тешка кад су прављена у звоноливници Ђорђа Боте у Вршцу и то велико 1570 бечких фунти год. 1888. а мало је оправљено год. 1881. и тешко је било 325 бечких фунти. А кад су звона год. 1916. скинута и однесена, била су тешка: велико 858 кг, а мало 184 кг.

стр. 23

- Године 1923. подигнута су нова звона на овдашњим црквама и то поручена код звоноливца Саве Лозанића у Београду. На Великој цркви два 1) је тешко 1075 кг а коштало је 76710 дин, а 2) 198 кг. коштало је 14208 дин. Код Мале цркве једно велико звоно у тежини 1430 кг у вредности 101820 динара .

стр. 23

- Протоколи рођених почињу од године 1790.

- Протоколи умрлих почињу од године 1813.

- Протоколи венчаних почињу од године 1789.

стр. 24

- Године 1889. на позив Милана Новаковића, учитеља, скупили се грађани Долова и на предлог истога основано је Српско црквено певачко друштво у Долову. Друштво је отпочело одмах свој рад и саставило Штатуте на потврду. Нови председник је Светозар Станисављевић, перовођа Ђура Манојловић, хоровођа Милан Новаковић. Већ године 1890. на Божић приређује прву забаву, као и Топаловићеву литургију у 4 мушка гласа. Но министар унутрашњих дела не потврди Штатуте. Одбор саставља друге Штатуте под именом "Српско певачко

друштво Гусле" у Долову. И на заузимање г. Петра Болгарића, пароха, буду Штатути потврђени и друштво сад отпочиње најмарније и најодушевљеније свој просветни рад.

Друштво је до 1903. радило само са мушким збором, а од те године установљен је и мешовити збор, који је бројао 17 женских и 19 мушких чланова. Учене су у мешовитом збору Литургија Станковићева, доцније Бортјански Давидов, које су о већим празницима појане у обе цркве наизменце. 1910. год. друштво је прославило 10- годишњицу са призивањем Св. Духа и увече забавом.

Оснивањем мешовитог збора почело је друштво приређивати забаве са позоришним комадима, којих је до 20 на броју приказано. Од 1906. год. председник јој је г. пречасни Михаило Ракић, парох. Сваке године од почетка свога приређивале се три забаве и то: о Св. Сави, о летњем Св. Николи (9. маја) и о Св. Илији. Да је друштво лепо напредовало доказ је, што је суделовало и на страни, као у Ковину на прослави 50-годишњице тамошњег певачког друштва, па и о прослави 40-годишњице Женског певачког друштва, даље у Мраморку и Делиблату. Од почетка оснивања до 1919. године дакле 30 година био је хоровођа Милан Новаковић, учитељ, а доцније Крста Ковачевић.

- Јереј Матеја Поповић почео је обављати свештеничке дужности од 26. новембра 1794. године и завршно до конца априла 1815. године. А од те године је у својству протопрезвитера премештен за протопрезвитера чаковачког, а донде суспендовани протопрезвитер панчевачки Андреј Арсенијевић поново на своје звање ... а кога је за време његове суспензије Матеј Поповић замењивао са седиштем у Долову.

стр. 25

- Протоколи овдашњи датирају од 26. новембра 1794. године и управо од тада па све до године 1815. фунгирао је упутни Матеј Поповић у својству пароха у Долову. Од те године пак премештен био за протопрезвитера чаковачког.

- Покојни протопрезвитер панчевачки Андреја Арсенијевић делао је у својству протопрезвитера од 1794. године па све до године 1807. када је суспендован и године 1815. поново репанован, али није дуго после тога живео, јер га је године 1816. већ наследио Коста Арсеновић. У то доба потпадало је Долово под

протопрезвитерат панчевачки и тек за време рескриптуалног доба од 1868. године под протопрезвитерат белоцрквански.

стр. 38

- После краћег боловања преминуо је протојереј Михаило Ракић, парох 16. (3) фебруара 1937. године. Покојник је рођен 1862. год. у Петровграду, а рукоположен је за свештеника 1887. год, када је постављен за капелана покојном проти Сави Коларском и био седам година капелан. 1890. год. изабран је за пароха II парохије Мале цркве. Његовим трудом и радом подигнута је црква. Као свештеник доловски провео је скоро 50 година. Белешка Милорад Д. Стојановић, л.п. помоћник.

стр. 42

- 1942. год. ухапшен је месни парох Мале цркве јереј Милорад С. Стојановић и спроведен у логор Петровград. За време његовог одсуствовања ређали су се следећи намесници: јеромонах Герасим Јојкић, јеромонах Фотије Јосифовић и јеромонах Павле Познатов. Дана 5. септембра 1945. постављен је за привременог пароха јереј Симин В. Славко.

стр. 43

- Према општем црквеном шематизму за 1846/47. год. штампаном у Будиму на латинском, Долово је имало 6.205 душа, 1250 домова и 563 школске деце. Парохија је основана 1765, матице крштених воде се од 1790, венчаних 1789, а умрлих од 1794. год. Пароси су били: Димитрије Теодоровић, Филип Поповић и Стефан Болгарић, а капелан Симеон Мишковић. Учитељи су били: Арон Маринковић и Јосиф Миловановић.

- Са 1. децембром 1954. год. премештен је Симин В. Славко, привр. парох II парохије у Долову, на I парохију, а друга му се додељује на опслуживање, до даљег наређења.

стр. 44

- У току 1955. год. сакупљено је око 50.000 динара добровољних прилога за оправку цркве. Исто тако, и свота од 60.000 динара добивена заменом баште испод порте, намењена је за оправку. Пошто су средства обезбеђена, то је октобра о.г. извршена најпотребнија оправка, претрес крова, за рад је утрошено преко 80.000 динара.

- Према статистичком исказу стање доловачке Друге парохије је ово на крају 1955. год.: Прв. домова 480; православних душа 2.036; рођ. м. 17, ж. 15, свега 32; умрло м.8, ж. 8 укупно 16, венчана 2.
- Црквено певачко друштво "Гусле", основано 1889. год. престало је да ради у току Другог светског рата, а почетком 1955. год. обновило је рад и први пут на Св.Саву појало је на Св. литургији и прослави Св. Саве под руководством хоровође Лазара Ромчев. Пошто је до тада имало само 18 чланова, порадило се на томе да се попуни млађим члановима. Око 40 млађих људи и момака одазвало се овом позиву и уз старе чланове почело је крајем 1955. и почетком 1956. год. појати о свим великим празницима, па и недељом.
- 1957. год. Св. Сава је прослављен у духу наших традиција. На Св. литургији и славском обреду појало је Певачко друштво "Гусле". Верника је било у врло лепом броју, а исто тако и омладине и мушке и женске. И она је имала удела у прослави. Отпевано је Ускликнимо с љубављу и изговорено 17 рецитација. Пререзано је 4 колача, а исто толико домаћина примило се и за идућу годину.

стр. 45

- 1958. године у току лета извршена је оправка прозора на Св. храму, измењена су дотрајала крила и поправљена сва остала, а затим сви прозори и врата обојадисани. За ову оправку утрошено је 208.000 динара.
- Материјално стање Друге парохије из године у годину све је боље. Поред црквених потреба и издржавања свештеника, обезбеђују се и средства за најпотребније оправке. Парохијани ове парохије и поред свих својих тешкоћа доприносе, колико је коме могуће, те својим добровољним прилозима обезбеђују потребна средства.

стр. 46

- 1959. год. о прослави Св. Саве учествовало је много више деце но до сада. Рецитовало је 32 мушке и женске деце, међу којима је било и малишана од 4 до 6 година.
- О Новој години 1960. свештеник је позвао парохијане да у току године учине што веће прилоге цркви како би се обезбедила средства за обнову унутрашњости храма.

Пошто је прошла година била врло родна, сви усеви дали су одличне приносе, те се очекује да ће припадници цркве прихватити позив свештеника.
стр. 47
- Прикупљање прилога у 1960. години за оправку Св. храма није успело. Одзив је био врло слаб. Прикупљено је 28.135 динара. И поред свих тешкоћа остваре се у току године довољни приходи за подмирење редовних расхода. На крају 1960. год. показала се и лепа свота као готовина у износу од 155.720. дин.
стр. 48
-Дана 11. новембра (29. октобра) 1962. године Његово Преосвештенство Господин Висарион Костић, Епископ банатски, осветио је обновљени храм овдашње Прве парохије (Велику цркву).
стр. 49
-1963. октобра 28. почело је увођење електричне енергије у Малу цркву, а коришћење је дозвољено тек 24. марта 1964. године.
стр. 50
- 3. децембра 1964. Св. храм Друге доловачке парохије зване Мала црква набавила је нови "Антиминс" освећен од стране Његовог Преосвештенства Епископа банатског Господина Висариона дана 29/16. маја 1964.
стр. 60
- Ове 1967. год. извршен је попис непокретности и покретности и сачињен нови инвентар, чији је препис послат ЕУО Епархије банатске на преглед и одобрење.
стр. 61
- 6. фебруара 1968. ишли су у Нови Сад да би од Завода за заштиту споменика културе добили одобрење за подизање новца са жиро рачуна, за обнављање прозора.
стр. 62.
- Ове 1968. године погођена је израда прозора на Малој цркви. Црквена општина Долово погодила је са Ромчев Миливојем, столаром из Долова, да изради нових 10 прозора, комплет са стаклом, на Малој цркви. Уговор између Црквене општине и Ромчев Миливоја склопљен је 19. октобра 1968. године, а одобрен је од Управног епархијског одбора у Вршцу Е. бр. 187 од 13. новембра 1968. год.

стр. 63

- Ове године 1969. направљени су и постављени (уграђени) прозори на Св. храму (1.300.000 динара). Уграђивање прозора извршио је зидар Злата Јарковачки из Долова (180.000).

стр. 67

- 8. септембра 1970. године секретар ЕУО Епархије банатске протојереј г. Душан Коларов са конзерватором сликаром Матице српске из Новог Сада долазио је, на реверс узео све старе иконе рађене на дрвету (16 комада) и понео ради конзервирања. Реверс ће се налазити у каси Мале цркве све до повратка однетих икона.

- Године 1972. покренута акција за прикупљање прилога у вези малања Мале цркве.

стр. 79

- 1972. априла 18. почео је рад у унутрашњости храма Мале цркве: поправка зидова, чишћење зидова и прање, а затим малање. Извођач ових радова је Иван Станојевић, молер, и његов зет Раде Милојевић, молер. Ови радови коштају 3.500.000 динара, осим зидарских послова.

-У истом времену је и кров претресен јер је цео поремећен од јаког ветра (350.000 старих динара).

стр. 81

Формалности пре почетка рада

- У августу 1971. парох Ђорђе Арсенијевић лично је обавестио Завод и молио да један члан изађе на лице места и прегледа све што је потребно. Испред Завода именована је била Оливера Јовић Милановић.

- Априла 1972. извршено је фотографисање у колору.

Радови

Према споразуму молера и заводског стручњака радови су почели у сагласности: тонирања, орнаментике и чишћења фресака. Мајстор је прихватио сугестије Душка Нонина, члана Завода, и извршио свој посао на задовољство свију нас.

- Душан Нонин и Петар Балабановић сликари и конзерватори извршили су чишћења четири јеванђелиста и голуба на своду у олтару, а зидну декорацију оставили мајстору Ивану Станојевићу. Све друге фреске на сводовима чистио је и

поправљао молер Иван Станојевић и његов зет Раде Милојевић са помоћником Перишом Стојановић.

стр. 82

1) Малање је почето 17. априла 1972, а завршено је 25. јула 1972. год.

2) Радови примљени исправно на задовољство свију нас.

3) Све радове, малање и чишћење икона извршили в. кв. мајстор молер Иван Станојевић, к. м. Раде Милојевић и Периша Стојановић, сви из Дубравице (Србија)

4) Учествовали у раду сликари (конзерватори): главни Душко Нонин, Петар Балабановић и Милан Улић.

5) Црквењак је био Станко Станковић.

6) Станоје Тошић, први комшија до цркве, дао је из свога водовода сву потребну воду док су се вршили радови.

7) Сава Ромчев извршио је мање поправке и то бесплатно у цркви пред малање.

8) Ива Вукосављев је назидао WC и у цркви нешто бетонирао и није наплатио.

10) Скеле тракторима донео Љуба Мутавџин.

11) Скеле однели Бата Рајић и Бора Павковић.

11) Извршена поправка крова на Св. храму (претресен), радио мајстор Будимир Стојановић из Дубравице. Претрес крова на Св. храму извршен је када и малање и плаћено је 300.000 + 50.000 материјал.

12) По завршеном малању прање и чишћење су вршиле неке жене бесплатно.

Столове и сву дрвенарију премазали смо безбојним лаком, парох са младим женама.

стр. 83 и стр. 84

13) Столар Миле Ромчев бесплатно је урадио све што је било потребно у Св. храму и дао доста материјала

14) Пера Барајић, машинбравар, бесплатно је вршио све поправке, полијелеј, браве и све друго.

<u>Освећење Св. храма</u>

- Освећење Св. храма извршио је изасланик Њ. Преосвештенства Епископа банатског Господина Висариона протојереј господин Маринко Ђуричин уз

асистенцију протођакона Саве и садејство Архијерејског намесника Панчевачког намесништва господина Лазара Јојића, протојереја, госп. Славка Симина, пароха Прве парохије у Долову и протопрезвитера господина Бране, пароха делиблатског. Освећење је извршено 17. септембра 1972. год. После освећења на неколико дана Њ. Преосвештенство Епископ банатски Господин Висарион у пратњи свога протођакона и пароха панчевачког протојереја Милана Ђуричина посетио је обновљени и новоосвећени Св. храм "Мала црква" са жељом да се увери у лепоту унутрашњости Св. храма.

Приликом освећења обновљеног Св. храма изасланик Њ. Преосвештенства прот. Маринко Ђуричин прочитао је пред свима присутнима у храму грамату Њ. Преосвештенства, којом унапређује пароха Ђорђа Андрејевића у чин протонамесника.

- Оснивање две црквене општине српско православних цркава "Велике цркве" и "Мале цркве" у Долову.

- Одлуком својом Њ.П.Епископ банатски Господин Висарион бр. 47 од 22. фебруара 1973. раздваја постојећу Црквену општину и оснива 2 црквене општине у споразуму Еп. Црк. Суда и Управе Епар. Одб. у Вршцу. Црквену општину "Велике цркве" са звањем: Српска православна црквена општина "Велике цркве" и Српска православна црквена општина "Мале цркве", обе у Долову са потпуно самосталним функционисањем. Подељена је и земља.

- Ср. пр. епар. управни одбор Епарх. банатске под бр. 2877 од 1. марта 1973. г. разрешава постојећи Управ. одбор бивше Црквене општине и својом одлуком Е. бр. 400 од 19. марта 1973. поставља први Управ. одбор. Српс. православне црквене општине "Мале цркве" у Долову и за његове чланове именује:

1) Живу Марка Брзован, рат. из Долова пред. ЦО

2) Јована Милана Вемић, рат. из Долова благај. ЦО

3) Саву Николе Вуковић, рат. из Долова.

4) Славољуба Лазе Мутавџин, ратара из Долова.

5) Миливоја Пере Ромчев, ратара из Долова.

6) Живана Стевана Попов, ратара из Долова.

Тутори:

I тутор Жарко Брзован, рат. из Долова.

II Жива Брзован, из Долова.

III тутор Васа Симин, рат. из Долова.

Фарбање лима

- Ове 1973. године извршена је поправка на торњу. Намештен је нови лим (плех) на местима где је отргнут и однет приликом олује. Очишћена јабука и крст и извршено чишћење лима од рђе и фарбање целог кубета на торњу Мале цркве.

стр. 85

1976 . године Телевизија Нови Сад извршила је снимање иконостаса у Св. храму Мале цркве по одобрењу Његовог Преосвештенства Епископа Епар. банатске Господина Висариона Е. бр. 96 од 12. априла.

стр. 90

- У току јула 1980. дошло је до удара грома на Малој цркви који је у целој цркви потпуно упропастио (истопио-сагорео) електроинсталацију па је морала нова да се постави. Уговор је склопљен за поправку громобрана и постављањем нове електро инсталације у св. храму. Вредност радова износи 4.434.000. Уговор одобрен од стране Епарх. управ. одбора Е. бр. 836 од 31. јула. Радови завршени 10. августа 1980. године, комисијски прегледани и примљени.

- У августу 1980. Мала црква је остала без пароха пошто је Ђорђе Арсенијевић, прота, отишао у пензију и настанио се у својој кући у Умчарима код Београда. Привремено је опслуживао новопостављени парох Вел. цркве јереј Коста Адамов, син Ивана Адамова из Долова.

стр. 92

- У току 1981. извршена је поправка на кровној конструкцији. Иструнуо је један рог, па је црква почела да прокишњава.

стр. 100

- Радови на водици почели су 26. маја 1989. уз извођење радова на добровољној бази наших добрих мајстора, чланова сва три одбора и помоћи парохијана.

стр. 101

- Радови на водици настављени 4. јула 1990. године.

стр. 102

- После 44 године изнета је литија на њиву Лазе Брзована 16. априла 1990. На други дан Духова 4. јуна ношена је литија по кукурузу на њиву Саве Вемића.

стр. 105

-12. маја 1997. подигнута чесма (време попа Спасоја Милошевића)

стр. 108

- мај 1998. Ове године у јуну се навршава стопедесетогодишњица од освећења Мале или Горње цркве у Долову.

- 2000. године Икону *Светога Саве* урадила је Биљана Првуљ и поклонила Основној школи "Аксентије Максимовић".

стр. 132

- 16. маја 2005. године ЦО Долово Мала црква као инвеститор с једне стране и Трнићи Инвест са друге стране склопили су уговор о санацији звоника нашег храма. Уговор је потписан на основу понуде бр. 151/05 ИП од 25. 04. 2005. године. Уговором предвиђена санација од крста до крова звоника, како лименог тако и зиданог дела, тј. скидање дотрајалог лима, који датира из 1888. године и измене дотрајале грађе и даске са покривањем алуминијумским лимом, обијањем малтера, испирањем фугни на зидовима, малтерисањем и фарбањем зиданог дела звоника. Укупна вредност прве фазе радова без пореза на додатну вредност износи 14.642,12 евра. Гаранција на изведене радове ће бити 10 година на лимену покривку и 5 година на фасадерске радове.

стр. 133

- 25. августа 2005. свештеник Спасоје Милошевић, парох Мале цркве, скинуо је крст са звоника храма и сам је исти спустио до сата на звонику. У другом повратку на чишћење вретена и скидање јабуке крста са њим се попео до јабуке и Стеван Стојана Ивкова и помогао му при скидању јабуке. Овај део посла обављен је на овакав начин због хитности за наруџбину новога крста пошто мајстори Трнићи Инвеста, који врше санацију на храму, нису смели да врше овај посао као додатни

без консултовања са газдом предузећа, господином Премилом Илићем. Подухват је извршен без икаквих проблема.

стр. 134

- 15. октобар 2005. Епископ Господин Никанор Богуновић осветио је нови крст за храм, који је истога дана и подигнут на звоник храма. Подизање крста извршили су мајстори Јанко Цветковић и Марко Симић, помагали су мештани Ненад Дечермић и Ален Вучковић. Постављање крста на носач вретена учинио је јереј Спасоје Милошевић. Свечаности су присуствовали и Епископ амерички Господин Лонгин Крчо, као и представник Крунског савета.

стр. 135

- 3. априла 2006. Мала црква је данас наставила са грађевинским активностима на фасади храма. Извођач је исти, Трнићи Инвест из Београда, а уговор на фасади вредан је 21.810 евра у основном премеру. Црквена општина је извршила пренос средстава из прошле године (око 16.000 евра), те је за остатак новца планирано да се покрене акција прикупљања средстава у парохији. Сви се надају добром одзиву.

Током 2006/2007. године наставило се са радовима на малтерисању брода и олтара храма са истим извођачем и посао је био коначно завршен јуна 2007. године.

Све послове на изради украсне пластике урадила је Драгана Адамов, вајар из Долова.

Послови надгледања радова поверени су грађевинском инжењеру Александру Гигову из Панчева.

стр. 136 и 137

- 24. јануара у Долово је дошла делегација Покрајинске владе из Новог Сада а предводио је председник Извршног већа Војводине господин Бојан Пајтић.

Том приликом је обишао Малу цркву како би се на лицу места упознао са иконама чувеног сликара Паје Јовановића. Обећана је помоћ за рестаурацију икона. Реализација обећане помоћи је извршена 30. октобра 2006. године, када је Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине пребацио на жиро рачун Мале цркве 7.500 евра. Овим средствима Завод за заштиту културно историјских споменика из Панчева планирао је урадити четири најугроженије иконе.

У 2008. години је урађен кров храма са заменом пропале грађе, летви и црепа. Послове на крову добили су Пеко Дамјановић из Долова и Прокоп Јовановић, такође из Долова, а лимарске послове извео је мајстор Анђелко Матаруга из Банатског Новог Села.

- Током 2007/2008. године Црквена општина је уз помоћ Покрајинског секретаријата из Новог Сада извршила рестаурацију свих икона у иконостасу (рад Паје Јовановића). Посао је био поверен госпођи Слађани Динић Ђорђевић, рестауратору и конзерватору из Београда.

стр. 138

- 9. јуна 2007. је коначно завршена фасада на Малој цркви. Радови на обнови звоника и фасаде почели су у априлу 2005. године. Посао је коштао око 70.000 евра, а црква је ушла у послове са 21.000 евра.

Дан, 20. јул, Света мученица Недеља.

Освануо је коначно и тај дан који смо чекали толико година. Мештани Долова, узбуђени, од раног јутра су пристизали у порту Мале цркве покушавајући да заузму што боље место у шпалиру. Пред њима се налазио величанствени храм обучен у ново рухо. Са врха цркве, на звонику, обасјан јутарњим сунцем, сија у свој слави нови крст. Утисак као да се налазимо пред тек подигнутим храмом давао је и нови креп на крову. Око пола девет, стигли су и први свештенослужитељи, гости данашње прославе. Обучени у најсвечаније одежде, на звук звона која су једногласно објављивала скори долазак Његовог Преосвештенства Епископа Никанора, кренули смо према улазној капији како бисмо дочекали нашег владику који је ишао у пратњи ђакона, оца Недељка. Дечица обучена у народне ношње бацала су латице ружа стазом којом је пролазио владика, док су верници стрпљиво чекали у реду како би примили благослов Његовог Преосвештенства. Одмах по облачењу епископа изашли смо пред западна врата певајући тропаре како бисмо почели освећење тек обновљеног храма. Кропљење храма освештаном водицом извршили су: владика Никанор, прота Стеван Урошев и протонамесник Спасоје Милошевић. По завршетку ушли смо у храм где је извршено освећење иконостаса, на коме је урађена рестаурација свих икона, а кропљење су извршили: Преосвећени владика, прота Стеван Урошев и прота Милован Глоговац из Панчева. Призивањем Духа Светог почела је и Света архијерејска

литургија. Велику свечаност обележило је и додељивање протојерејских чинова протонамесницима: Спасоју Милошевићу и Живку Коврлији, пароху Велике цркве. Парох мраморачки, отац Станојло Стојадиновић, заједно са појцима и богословима који су се налазили за десном певницом, једногласно су појали, узносећи молитве Господу. На Светој литургији причестило се и неколико верника који су се постом и молитвом спремали за овај дан. На крају Литургије додељено је и једанаест епископских грамата захвалности заслужним установама и појединцима. Додељене су и задужбинарске грамате Савету Месне заједнице у Долову и Покрајинској влади у Новом Саду. Црквена општина у свом делокругу рада доделила је око 60 захвалница најзаслужнијима за обнову храма. По надахњујућој проповеди владике Никанора, у име Црквене општине и парохије „Мала црква" прота Спасоје Милошевић уручио је Његовом Преосвештенству архијерејски крст, на чему је владика топло захвалио. Испред храма било је припремљено послужење за све присутне, међу којима се као пастир налазио и владика Никанор проводећи време у разговору са верницима. После краћег одмора за свештенослужитеље и госте у парохијском дому, уприличен је и свечани ручак у сали „Младеновић". Свечана атмосфера се осећала на сваком месту у Долову. Када су се гости почели разилазити, остала је нада и жеља да ћемо се поново окупити на истом месту приликом унутрашње обнове храма.

12. април 2013. г.

Мала црква у Долову на дан Светог Јована Лествичника има посебан разлог за духовну радост. Наиме, ове године се навршава 125. годишњица од оснивања храма Преноса моштију Светог оца Николаја, „Мала Црква". Поводом ове свечаности, по устаљеном реду Српске православне цркве, за време Часног поста врши се Света тајна исповести и причешћа, како верујућег народа тако и свог свештенства у Епархији банатској распоређеног по намесништвима. Част да организује тај велики догађај у нашем намесништву припала је Малој цркви у Долову.

У пола девет ујутру испред цркве образован је свечани шпалир, који се протезао од црквене капије па све до самог улаза у храм. Верни народ је жељно ишчекивао свога владику. Када су се звона огласила, верници су коначно угледали свог Епископа, који је са очинском љубављу делио Свети архијерејски благослов. Свету архијерејску Литургију прећеосвећених Дарова, служио је Његово Преосвештенство Епископ Никанор уз саслужење више свештеника и ђакона. По причешћу свештанства, причестило се и око 70 верника из обе доловачке парохије. На Светој литургији присуствовало је и неколико разреда деце заједно са својим

учитељима и побожно пратило ток Свете службе. Храм је био испуњен верницима, којима је Епископ Никанор на крају богослужења одржао пригодну проповед на тему поста, исповести и Светог причешћа. У порти цркве верници су чекали владику како би направили неколико фотографија и на тај начин овековечили овај догађај. Братска трпеза љубави је послужена у сали при парохијском дому Мале цркве, а организовала ју је попадија Бориславка уз помоћ неколико верница наше парохије. За ту прилику, Богдан Анкуцић даровао је вино за послужење из подрума Удружења „Свети Трифун". Сво свештенство панчевачког намесништва и Епископ Никанор одржали су тада и братски састанак на коме је разматрано више питања о раду свештенства, црквених општина и парохија. Овај догађај је пропраћен и у часопису „Банатски весник", који издаје наша епархија. Напомињемо да је догађај Свете тајне исповести у Малој цркви био организован и 2003. године, када је Мала црква припадала белоцркванском намесништву, а за време сада блаженопочившег Епископа Хризостома.

Помоћ су пружили :

Влада АП Војводине

Скупштина општине Панчево

Месна заједница у Долову

Циглана Кањижа

„ХИП-Петрохемија" а.д. Панчево

Певачко друштво „Гусле" Долово

„Долово" ДПП , Долово

Божана и Аца Алексић из Америке

Милка Колер Чакаревић из Швајцарске

Мирјана Клаудио из Долова

Васа и Славка Симин из Долова

Лале и Радмила Анкуцић из Долова

Срећко Адамов из Долова

Анђелко Матаруга из Банатског Новог Села

Миленко и Јованка Газдић из Долова

Јован В. Симин из Долова

ЗАНИМЉИВОСТИ ИЗ ЗАПИСНИКА СА ЦРКВЕНИХ СКУПШТИНА

стр. 442, бр. 41

од 7. јуна 1887.

- Објављена је лицитација за столове. Столар Вајс из Панчева доставио је овдашњој Црквеној општини нацрт за столове три врсте:

I столови од 2 комада један метар дужине са високим леђима, фор. 50.

II столови са ниским леђима, фор.30.

III столови у певницама заједно са певницом

стр. 446, бр. 53

Од 5. јула 1887.

- Потпредседник извештава да је подузимач г. Брандајз Црквену општину упутио да часоказ (циферблат) за сада боље да правити, пошто је сада лакше поставити јер су скеле ту. Доцније тек ће већим трошком скопчано бити те предлаже, да се упита овдашњи лимар шта би циферблат коштао.

стр. 450, бр. 58

Од 27. јула 1887.

- Извештава да је 12. о.м. лицитација по ради столова и певница одржана и да су само 2 лицитанта присутна била и то: Вајс из Панчева и Гавра Вуковић, овдашњи столар. Радња је на лицитанта Вајса са попустом од 17 % на искличну цифру од 44 фор. од високих столова, од нижих 26 фор. по пару; певница 36 фор. једна и амвон 9 фор.

стр. 453, бр. 63

Председник извештава да је на основу закључка од прошле лицитације у погледу издавања радње намештаја нове цркве - данас пре подне одржана и да је радња на г. Кузмана Бикара, столара из Сомбора, са попустом од 18 % остала, те пита присутне чланове, усваја ли се лицитација. Једногласно се одобрава.

стр. 453, бр. 64

- Председник пита какав се иконостас има дати правити, хоће ли се за привремено или за сталније време, пошто треба нацрт за исти набавити дати. Решава се:

иконостас - има се у своје време онај стари у нову цркву пренети, док се сасвим нови иконостас не оправи.

Од 1890.

бр. 74

- Тодор Сабо, бакарџија, поднаша Црквеној општини рачун на исплату покривања крова над олтаром: своту од 29 фор. 31. нов.

Чланови певачког друштва Мале цркве у Долову 1938. год.

С лева на десно, од доњег реда : Жива Вуковић, Славко Павковић, непознат, Илија Ромчев, Милорад Стојановић, свештеник, Коста Ивачковић, учитељ, Младен Стокић, непознат, непознат, Дика Радивојев, непознат, Пера Ромчев, Славко Вуковић, Светозар Ромчев, Светозар Царан, Васа Мутавџин, Ђорђе Јованов, Иван Вукосављев.

Из архиве

Е. 1012/1013.
II. 1711.

Срп. прв. црквена општина у Долови дн. 30. Јуна т. г. подноси своју представку, у којој моли иконостаса у својој новоподигнутој цркви, који ће по усвојеном плану професора Драгише Милутиновића из Београда, до 5000 фр. коштати; па моли да се односни закључак црквене скупштине од 30. Јуна 1891. бр. 61. одобри и исплата награде од 700 фр. Драгиши Милутиновићу, под једним дозволи.

Под једним подноси односне прорачуне и планове.

Решено је:

Из повратак планова и приложених прорачуна под f. одобрити, да се може на подизање иконостаса 5000 фр. петхиљада фр. динара дн. Као што је прорачуном Драгише Милутиновића означено, употребити, и под једним дозволити, да се наређена награда у износу од 700 фр. седам стотина фр. дн. професору Драгиши Милутиновићу из Београда, на редовну намирницу исплатити.

Према томе је и достављени закључак од 9/21. Априла 1891. број Е. 439. II. 1711. у Колико се на овај предмет односи — измењен.

О овом се срп. прв. црк. општина у Долови непосредно одавде известити има.

Из седнице епарх. адм. одбора у Врању 26. Нов. / 8. Дец. 1891. држане.

Секретар:

Срп. прв. црк. општини у Долову.

Сл. с. ипт.

Хваленој црквено-школској
православној српској општини
у Долову.

Прошло је већ више од две годи„
не, од како сам израдио скице и пра„
ви план са ветим делом објашњу„
тих трошка и предрачунаом за нас„
постас нове доловачке цркве. На
како је и пречасна вршачка Кон„
зисторија мој план сигурно већ
и одобрила, то овим општину
молим, да ми одмах позвати нетла
жити осам стотина франкти а.в."
Као прву рату за досад потрошене
трошке од поштеног плана, који
се сада сви у рукама општине
налазе. А другу рату од две сто„
тине франкти, са којом би се
потребна сума потпуно намири„
ла, хвалена српска доловачка
општина нека ми пошаље онда,
кад јој предам и остатак од
оно неколико трошка, који
би до сад у велико већ пота„

ви виши, да је то једино до ме„
не стојало.

Очекујући сваку недељну пра„
жене ранте моје поштено заслуже„
не зараде, остајем

Хваленој доловачкој општини

услужни

Драгутин С. Милутиновић

професор Велике школе.

23. Јануара 1892.

У Београду.

Е. 331/332.
II. 123.

Срп. прв. црквена општина у Долови Но. 9. Марта т. г. бр. 11. подастире записник своје 5. фебруара о. г. држане ванредне Скупштине, а сем тога подастире засебну представку, којом моли, да се наложена награда професору г. Драгиши Милутиновићу за и Конопац, у телосим са 1000 ф одобри.

По прочитану овопредметних списа,

Решено је:

Скупштинским записником од 5. фебруара о. г. исказане закључке у вези са предпоменутом представком, узети на знање без примедбе, и издатак од 1000 ф једне хиљаде фор. аврер. у Корист професору Драгиши Милутиновићу у допуни овосиљане решења од 26. Новембра / 8. Децембра 1891. бр: Е. 1012/1013. II. 174. у Колико се тиче на награду реченог професора Е Милутиновића односи, и Који је одобрен издатак од 700 ф - овим одобрити и доловској срп. прв. црквеној општини непосредно известити.

Из седнице епарх. адм. одбора у Вршцу 23 Јуна / 5 Јула 1892. држане.

Секретар:

Срп. прав. црквеној општини у Долову.

Сале

Расписе лицитацију

На основу закључка ванредне главне скупштинске седнице држане у Долову дана 30. Јуна 1891 г. и одобрењем словног стархијског административног одбора Врњачког од 23. Јуна 1892 бр. Е 331/322 II. 125. расписује лицитацију ради подизања

Новог Иконостаса

у новозиданој цркви у Долову, који се има извести од природног растовог дрвета а у византиској стилу по плану г. Градитеља Милутина, архитекте и професора велике школе у Београду по предрачуненој цени и то:

Каменорезачка радња	дин: 190·—
дунђерска . . .	„ 260·—
столарска . . .	„ 1850·—
вајарска, позлатарска и бојадисање	„ 2700·—

Лицитација на лицитацији одржаће се у Долову дана 17/26 Септембра 1892 у 9. часова пре подне у школској згради. Вадијум је 10%

План и лицитациони услови могу се увидети у сваки дан пре одржања лицитације код председника или на дан лицитације пред лицитационе Комисије.

Из седнице црквеног одбора држане у Долову 17/4 Јула 1892.

Јован Ђитић

(провајдур)

председник

Признаница

На седам стотина фран. аусп. вредности, коју сам суму ја долепатписани као један део приходајуће ми уговорене награде за израду иконостаса у новој цркви, а из благајне старе доловачке цркве исправно примио.

ст: 1: 700 fr.

Драгутин С. Милутиновић
професор Вел. школе
у Београду.

Панчево 20. Јуна
1892. год.

Е. 795.
П. 295.

Црквена општина доловска подноси на потврду уговоре школске са академским сликаром Пајом Јовановићем иследе сликања иконостаса у новој цркви.

Гласом тих уговора поред с обе уговарајуће стране ствпулираних иних услова уговорена је за сликарски рад свота у износу од 6000 ф на Коју црквена општина доловска за повериве тога издатка довољно извора имаде.

Решено је:

Уговоре Клаузулом одобрена снабдети и о томе црк. општину доловску непосредно известити.

Из седнице старх. одл. одбора у Врању 23. августа 1894. држане.

Секретарија
Сав.

Срп. прав. црк. општини у Долову.

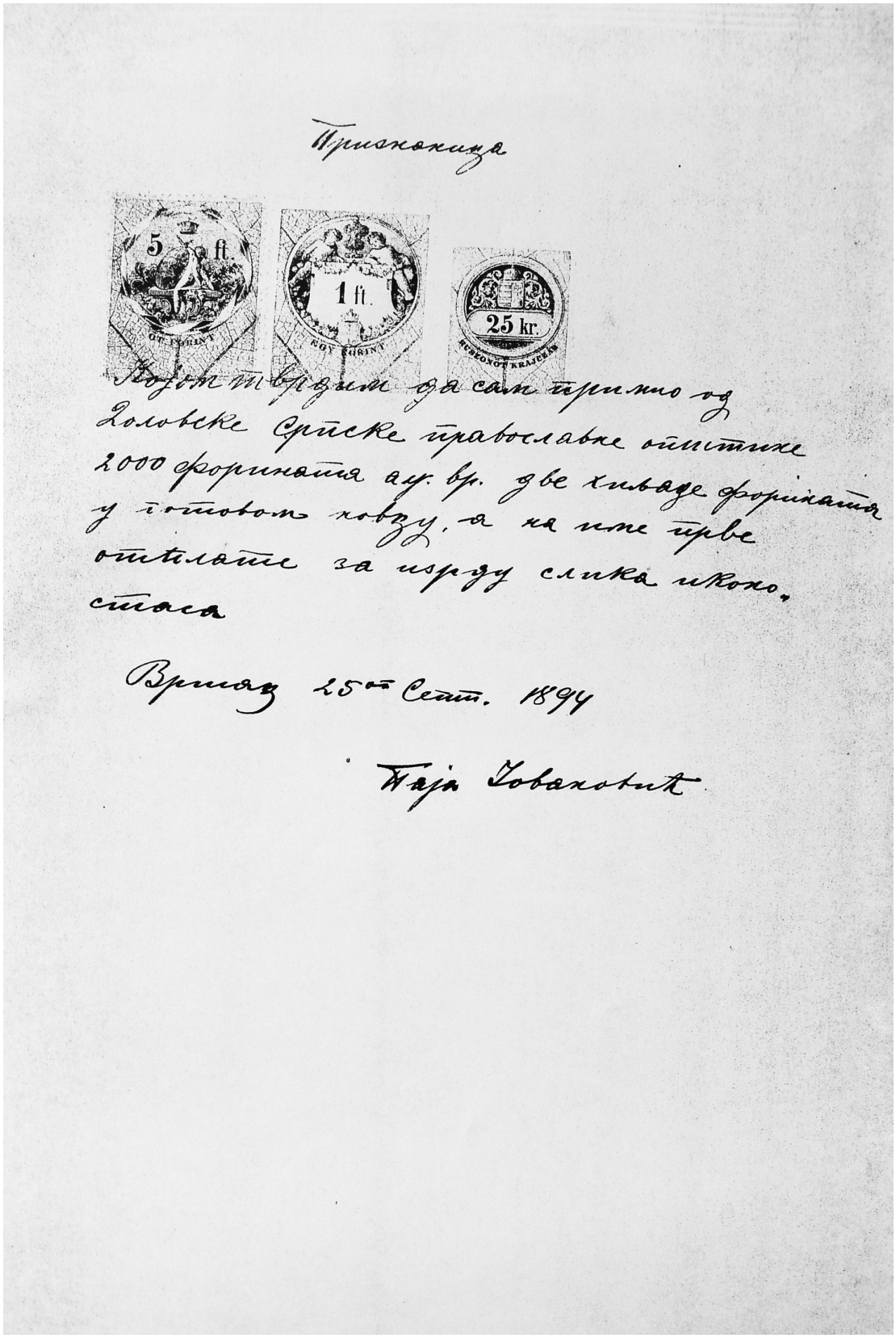

Признаница

5 ft. EGY FORINT

1 ft. EGY FORINT

25 kr. EGYNEGYED KRAJCÁR

Којом путем да сам примио од Доловске Српске православне оштине 2000 форината ау. вр. две хиљаде форината у готовом новцу, а на име прве отплате за израду слика иконостаса

Врнјац 25ог Септ. 1894

Паја Јовановић

Е. 872.
I. 167.

Правосл. срп. црквена општина у Долову извештава под 6. Јуна о. г. бр. 54. да је у погледу молења своје нове цркве у својој дана 2. овога о. г. држаној ванредној главној скупштини закључила, да у циљу постигнућа што боље и скорије израде, за туражну не расписује дражбу, него је преко свог председника са вешта-ком у тој струци Едуардом Клајном из Панчева, који је и дворану панчевачке црквене општине молио, уловила уговор, то Коме ће тај вештак за 1.500 ф. црквене зидове молати восковом бојом, а икону Саваота над олтарем и четири х-Коме на црквеним зидовима израдити у масној боји. Пошто је дана 6. Јуна о. г. држана ванредна скупштина тај уговор усвојила, то иста црквена општина ~~моли~~ - с под-неском уговора и нацрта - моли, да се како тај уговор тако и уловљена цена од 1.500 ф. и трошак од 300 ф. за икону одобри.

Решено је:

Доловској правосл. срп. црквеној општини исказано одобрење дати, и јој Владином одобрена снабдевени уговор и нацрт с обавештењем о овом решењу непосредно вратити.

Из седнице епарх. а дмин. одбора у Вршцу 22. Јуна / 4. Јула 1893 држане.

У отсуству високопреосвештеног П. Епископа:

Александар, пројудителјник,
Протопресвитер, од Вршца.

Срп. прав. црк. општини у Долову.

Euer Wohlgeboren

Ich erlaube mir ergebenst das Ansuchen an Sie zu stellen bezüglich der Aufstellung des Gerüstes in der Kirche die nöthigen Anweisungen zu ertheilen und bitte selbes wieder so wie es früher gestanden wieder in Stand setzen zu lassen; da ich hoffe im Laufe der nächsten Woche mit der Vollendung der Arbeit zu beginnen.

Gleichzeitig bitte ich mich um einige Tage früher von der Vollendung der Gerüstaufstellung zu benachrichtigen damit ich dann Euer Wohlgeboren den Tag bestimmen kann an welchem der Wagen den ich gleichfalls mir hiermit erbitte, abfollen kann.

Außerdem möchte ich noch eine besondere Bitte mir erlauben nämlich es ist bereits 3 Monate daß mir von Seiten der löbl. Gemeinde Repräsentanz die Arbeit eingestellt wurde wo ich derzeit leicht noch vollenden hätte können — hiemit dieses wurde Sie Herr Präses gewiß anerkennen wer dieß eine unangenehme Sache — jedoch um

Werkstatt nicht so sichtbar zu umgehinden.

Ich bitte Ihr Präses diese Bitte nicht unbrückichtigt zu lassen — noch haben Ihr Präses nur gesorgt, dass diese 200 fl. gesetzlich als Sicherstellung bis Schluss der Arbeit stehen bleiben müssen, jedoch hatte ich, dass die geachte Repräsentanz sintäuglich sich die Überzeugung zu verschaffen Gelegenheit hatte um jeden Mistrauen gegen mich zu bestätigen. und auch diesen Betrag dürfte es gewiss nicht auf ankommen.

Ihres hoffenden Wohlwollens mich empfehlend zeichnet sich mit Hochachtung

Edmund Klein
Maler
Prinz Eugengasse No 57
Tarcsova

N.B. Auch bitte ich wenn die Ausstellung des Gemälds beendet ist. Ihr Herrn Maler in Reichenau b. Ha. eine Einladung zum Wiedererscheinen einzusenden.

Ich werde nicht ermangeln denselben heute schon darauf vorzubereiten da Ihr Herrn jedoch etwas mistrauisches Natur ist (sonst alle Hochachtung gegenüber) so dürfte es sehr gesund sein, wenn dem

jedem Wunsche der geehrten Gemeinde Repräsentant zu
zukommen, und da überdieß auch die Witterungsverhält-
nisse ungünstige zu nennen waren, auch die Zeit so weit
vorgeschritten war, um auf Besserung Hoffnung zu gestatten
entschloß ich mich um so lieber dazu.
Nun aber ist Ihnen Herr Präses zur Genüge bekannt,
daß meine finanzielle Lage eine solche Verzöge-
rung sehr schwer ertragen kann; denn ich bin leider
Gott von der Vorsehung mit irdischen Gütern in
keiner Weise bedacht worden – desto reicher aber mit
Kindern gesegnet – was mir zwar großen Freude
macht, aber auch dafür eine größere Last von Sorge
aufbürdet, als dieß für einen so kleinen Menschen
wie ich bin, zuträglich scheinen dürfte.
In Anbetracht dieser Gründe möchte ich mir erlauben
an Sie Herr Präses die Bitte zu stellen, mir nach einer
Contozahlung von fl 50 fünfzig Gulden zu verleihen
Ihre und des geistigen Herrn Pfarrers Sehr-
wortung dürfte es leichter ermöglichen sein, mir diesen
Betrag zu verleihen, und denselben per Postanweisung
einzusenden.
Die früher nöthige Quittung würde ich unfehlbar
beiliegen, oder bei meinem Entreffen übergeben.
Überdieß hoffe ich auch das das geehrte Präsidium
eingedenk das Versprechens sein wird, und mir
bezüglich der geleisteten Arbeit eine kleine
Nachtragssumme als Aufbesserung gewähren
wird. Ich mich in Stand setzt, den erlittenen

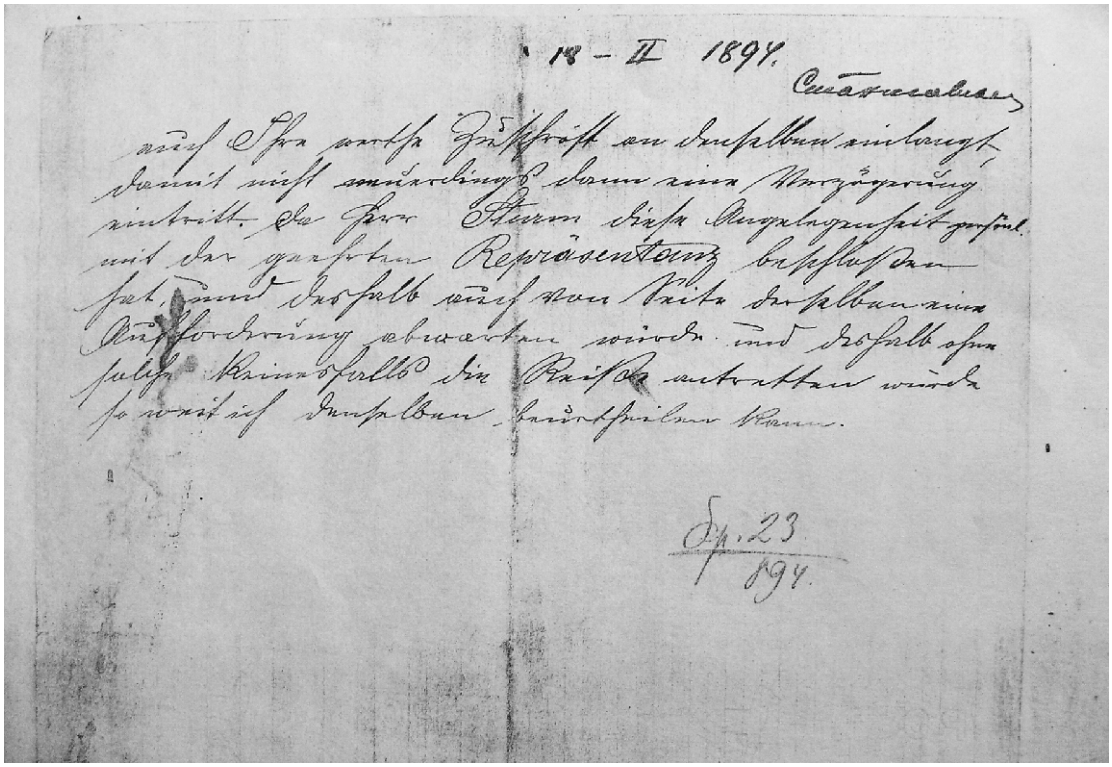

18 – II 1894.

Старешинству

Бр. 23
894.

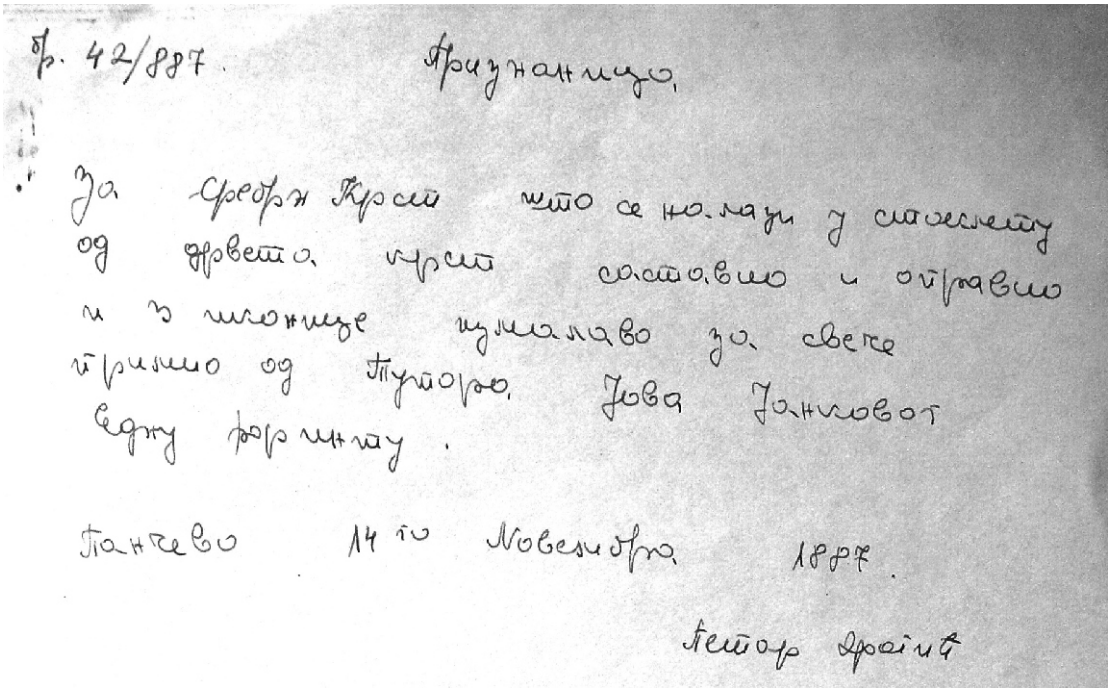

Бр. 42/887.

Признаница.

За Ђорђе Крст што се налази у старешину од дрвета крст саставио и оправио и зložице украсио за свеће примио од Туторо Јова Јанковог једну форинту.

Панчево 14 го Новембра 1887.

Петар Дрејић

Wohllöbliche Kirchengemeinde Repräsentanz!
zu Dolova

Endbezeichneter erlaube mir hiermit in Anbetracht meiner in der Kirche hergestellten Malerarbeit welche ich mit den vollsten Bestreben, mir damit die Zufriedenheit und Anerkennung, sowohl von Seite der geehrten Repräsentanz, als auch der Gemeinde im Allgemeinen damit zu erwerben, vollendet habe, — jedoch durch unvorhergesehene Umstände heute meine Rechnung nicht finde, demnach ein Defizit von über fl 400 vierhundert Gulden erleiden müsste, mich mit der ergebenen Bitte an die geehrte Gemeinde Repräsentanz zu wenden, (da ich diese hier angeführte Summe a Conto dieser Arbeit für in der Kirche schulde) mir nach Möglichkeit zu erleichtern zu helfen, und appelire hiermit an die Gerechtigkeit u. Großmuth des löbl. Präsidiums, so wie der ganzen Gemeinde mir gütigst eine Aufzahlung zu gewähren damit ich von schon ohne Verdienst so doch nicht mit Schulden belastet abstehen muss.

Im Interesse meiner Familie und durch die Pflicht gezwungen für diese zu sorgen, richte ich die ergebenste Bitte an die geehrten Herren, mich nach Möglichkeit zu unterstützen, und meine

Bitte gütigst gewähren zu wollen.

In vollster Hochachtung u. Ergebenheit

Eduard Klein
Maler.

Dolova am 22. April 1894.

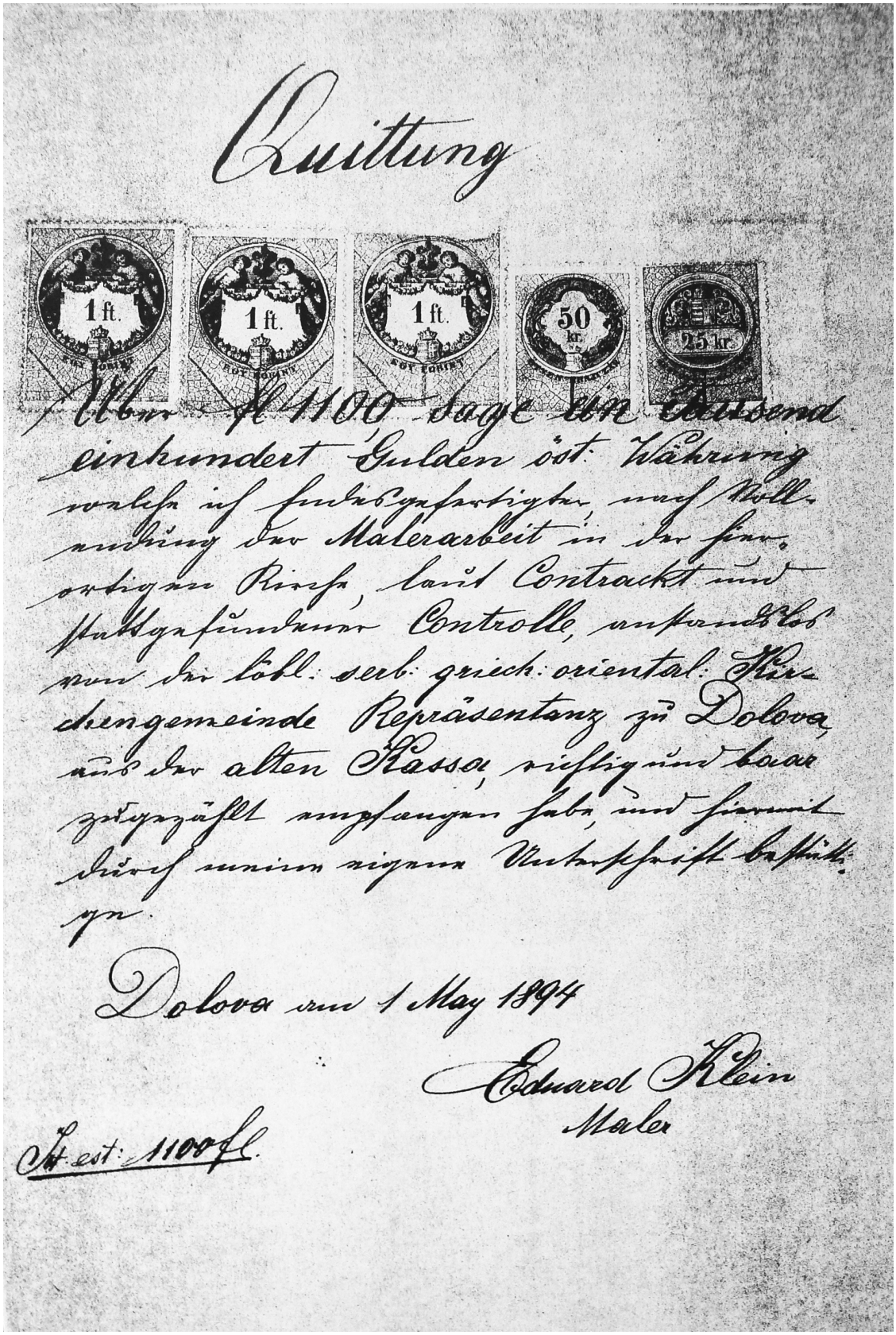

Quittung

Über fl 1100 sage ein tausend einhundert Gulden öst. Währung welche ich fachgerechter, nach Vollendung der Malerarbeit in der hier ortigen Kirche, laut Contract und stattgefundener Controlle, unbedingt von der löbl: serb: griech: oriental: Kirchengemeinde Repräsentanz zu Dolova, aus der alten Kassa, richtig und baar zugezählt empfangen habe, und hiermit durch meine eigene Unterschrift bestätige.

Dolova am 1 May 1894

Eduard Klein
Maler

fl est: 1100 fl.

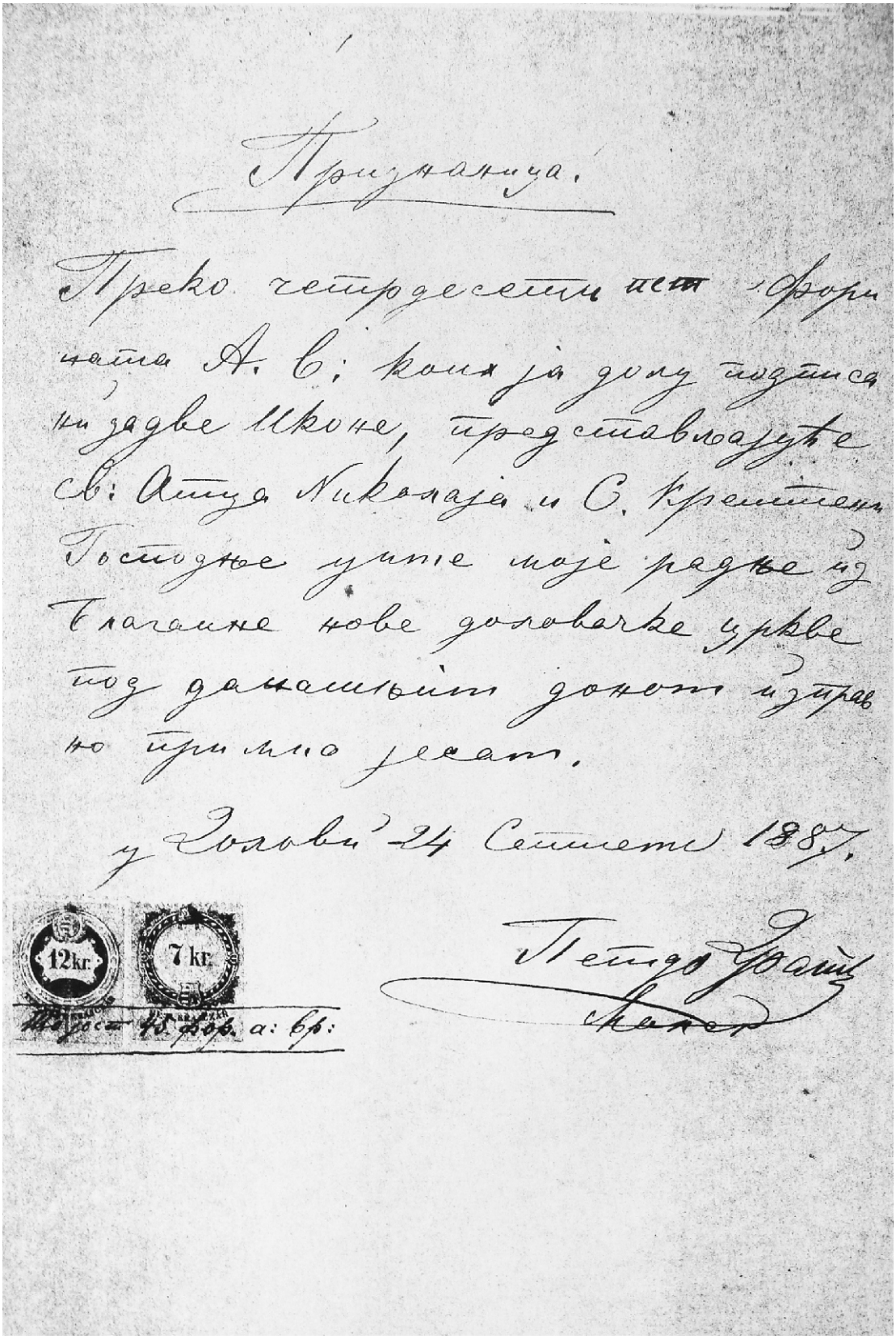

Признанија.

Преко четрдесети пет форинта А. в: који ја долу подписа на задве Иконе, представљајуте св: Отца Николаја и С. Крестителя Господње училе моје радње из благајне нове доловачке цркве под данашњим донет изтрав по примљо десет.

у Долови 24 Сентемв 1887.

12kr. 7kr.

Петар Урош

Такер

Такса 45 пар. а: бр:

Приказ књиге

Монографски, текстуално-фотографски запис о доловачкој Малој (Горњој) цркви, посвећеној Преносу моштију Светог Николе (22.мај) потиче из пера Драгојле Живанов и свештеника Спасоја Милошевића. Књига је илустрована репродукцијама икона и фресака и другим фотографским прилозима.

Ауторка текстова је Доловка по рођењу, која се одрастајући у родитељској кући у Долову истовремено и упознавала се значајем верских и културних догађаја из живота села. Касније је кроз свој стручни и научни рад описала Малу (Горњу) цркву.

Обухваћен је период од настанка цркве, која је освештана 1888. године, па до наших дана. Спомиње се да је на истом месту постојала црква од набоја, освештана 1765. године и да је нова саграђена према плану Франца Брандајза. Објављене су и репродукције које су дело Паје Јовановића, Јована Поповића, Едуарда Клајна из Панчева, са помагачем Антоном Штурмом из Рахенауа и Георгија Мишковића.

Монографски запис Драгојла Живанов је изложила у десетак међунаслова, који се нижу овим редом : Реч о Долову, Архитектура, Олтарска преграда – Иконостас, Сликаство иконостаса, Зидна декорација, Христов гроб, Појединачне иконе, Распоред икона са иконостасима, Попис парохијског свештенства, Попис добротвора и Из живота цркве.

Све ово доказује да је сасвим примерено и извештајно одабрана и коришћена историјска грађа до које је ауторка дошла, а сви извори су детаљно наведени.

Описане су и наведене грађевинске особености здања, уметничке, посебно сликарске знаменитости, затим најважнији догађаји из живота цркве и Црквене општине, који су везани за годишње свечаности и велике црквене празнике. Такви догађаји су, по правилу, увек окупљали велики број верника и представљали су својеврсно сабориште парохијана и право место и праву прилику да се осети, испољи и покаже припадност вери и црквеној заједници, али и да се заслужи, задржи и види место и значај сваког појединца у заједници.

Истакнуто је да је ова црква била и јесте место окупљања и приликом обележавања и слављења великих и највећих празника, као што су Божић, Васкрс, Свети Сава, слављење храмовне славе, али и приликом освештавања славских колача, венчања, крштења, опела, помена, литија.

Као и многе православне цркве, и ова доловачка је украшавана годинама, а христољубиви приложници – добротвори су помагали приликом сакупљања новчаних средстава, потребних за текуће одржавање храма, било да су оне грађевинско – занатске или рестаураторске природе.

Описана је и документована велика пажња са којом се приступало и која је посвећивана наручивању уметничких дела и избору занатлија извршилаца послова, што се види из услова и захтева наведених у закљученим уговорима између црквене управе и извршиоца. Чини се да су црквени посленици увек давали све од себе и

проналазили најбоље решење да са расположивим новчаним средствима за свој храм учине најбоље што се у датим околностима може учинити.

О храму, као средишту разноврсног и потпуног друштвеног живота, сведоче и подаци о устаљеном приређивању хорских и рецитаторских приредби и наступу на црквеним свечаностима. То говори да је живот цркве био и остао најтешње повезан са животом својих парохијана.

Верујем да ће овај монографски запис наћи своје место у многим световним и црквеним библиотекама, али и у приватним збиркама љубитеља и поштовалаца верске и културно-уметничке баштине. Листајући њене странице, читаоци ће моћи да задовоље више него своју знатижељу; моћи ће да се духовно обогате и да кроз наведена искуства претходник поколења овде нађу путоказ који даље ваља следити.

Душан Н. Павловић

књижевник и новинар

Садашњи изглед Мале цркве

САДРЖАЈ:

5. Долово
8. Архитектура
11. Олтарска преграда - иконостас
14. Сликарство иконостаса
19. Зидна декорација
20. Христов гроб
23. Појединачне иконе
27. Распоред икона на иконостасу
29. Парохијско свештенство
30. Добротвори
32. Из живота цркве (Летопис)
49. Занимљивости из записника са црквених скупштина
51. Из архиве
68. Приказ књиге

Реч на крају

Штампањем монографије „Мала (Горња) црква у Долову“ као трајног документа о споменику културе од великог значаја, издавач доприноси њеном очувању за будуће генерације и кроз саму књигу. У овој години издавањем монографије се обележава и 125 година постојања (завршетка и освештања) ове културне баштине у којој је иконостас осликао чувени Паја Јовановић.

Такође, не мање значајно, овом публикацијом се подиже и свест грађана о значају (не)материјалне културне баштине, негује се култура сећања и чувају традиционалне вредности локалне средине.

Сам пројекат је настао на темељима заједничке иницијативе доловачке неформалне групе, пре неколико година, чији су чланови кренули у припремање и прикупљање грађе за монографију „Мала (Горња) црква у Долову“, како би штампањем исте омогућили да ова културна баштина, њена историја, архитектура, то јест њен целокупни садржај и значај буде доступан у једној књизи.

У том смислу сам радо прихватила ову идеју и радила на њој, како бих је пројектно уобличила и тражила за њу финансијску подршку на конкурсу града Панчева за пројекте културе.

Монографија је угледала светлост дана, те ће својим садржајем даље промовисати значај културног добра и споменика културе од великог значаја, јер ће захваљујући публикацији, као и уз помоћ њених читалаца, одолевати зубу времена.

Дом културе „25.мај“ у Долову, као издавач ове монографије, на овај начин даје свој допринос обележавања 125 година постојања Мале (Горње) цркве у Долову, са јасном поруком : да дани и године сећања буду путоказ данима који долазе.

Вредна завичајна књига, пуна топлине, писана срцем и љубављу, коју искрено препоручујем свима којима је стало да прошире или стекну нова сазнања.

Нарочито је препоручујем младима, који ће у књизи пронаћи светле примере својих предака и угледати се на њих, где ће спознати да је овај храм подигнут да се у њему служи Света литургија, да се у њему сусрећу Бог и човек, време и вечност, створено и нестворено, да се у њему приносе дарови за живот света и да ће се тај сусрет наставити у Царству Небеском.

Жаклина Мијалковић
уредница монографије